

Літаратурна Масмашытва

Выдаецца з 1932 г.

№ 36 (2615)

ПЯТНІЦА

8

верасня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Народны мастак БССР А. К. ГЛЕБАУ. Сустрэча У. І. Леніна ў Петраградзе ў красавіку 1917 года.

Дзе Леніна праўда—на месцы
пачэсным,
Там шчасце і радасць гасцююць
штодзень,

Там славіцца праца, шануецца песня
І дружба яднае людзей.

Максім ТАНК.

У ШЧАСЛІВЫ ШЛЯХ, У РЭСПУБЛІКАНСКІ!

Сёлета семінар творчай і навуковай моладзі адбываецца на Палессі, у цудоўным светлым горадзе нафтавікоў, хімікаў, энергетыкаў — Светлагорску. І хаця ад Светлагорска да піянерлагера «Чайка», у якім непасрэдна размясціліся ўдзельнікі семінара, добрых 15 кіламетраў, гэта не пашкоджае цэлым сяброўскім сустрэчам моладзі Светлагорска з маладымі мастакамі, паэтамі, кампазітарамі, архітэктарамі, артыстамі — удзельнікамі семінара.

Такіх сустрэч наперадзе шмат. Удзельнікі семінара пабываюць на прадпрыемствах Светлагорска, у клубах, школах; запланаваны вялікі канцэрт, які дадуць кампазітары і выканаўцы для моладзі Светлагорска. Маладыя кінематографісты прывезлі свае «свежыя», толькі што адзнятыя фільмы. Адбудуцца сустрэчы ўдзельнікаў семінара з маладымі калгаснікамі і рабочымі саўгасаў у дзень працоўнага «дэсанту», калі яны выедуць у гаспадаркі Светлагорскага раёна, каб унесці свой уклад у збор ураджаю.

Але не трэба думаць, што праграма семінара — суцэльнае падарожжа і канцэрты. На кожны дзень запланаван шэраг цікавых, змястоўных лекцый, дыскусій. Перад творчай моладдзю выступіць доктар філасофскіх навук Я. Бабосаў, акадэмік Акадэміі навук БССР К. Лукашоў, А. Красін, Герой Сацыялістычнай Працы М. Яругін, член-карэспандэнт АН БССР лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР М. Бірыла. Будучы госці з Масквы — кандыдат філасофскіх навук Л. Глазычэў, загадчык аддзела часопіса «Творчество» В. Раніцін, кандыдат мастацтвазнаўства, загадчык аддзела часопіса «Театральная жизнь» Г. Данілава і іншы.

Гэты семінар адбываецца ў год юбілею шматнацыянальнага Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, таму натуральна, што ў праграме шмат лекцый, прысвечаных дружбе братніх народаў, інтэрнацыяналізму, месцу і ролі, якую адыгрываюць яны ў развіцці культуры і мастацтва кожнага народа. Гэтым пытаннем прысвяцілі свае лекцыі загадчык кафедры гі-

Хлебам-соллю сустрэлі ўдзельнікаў семінара на гасціннай светлагорскай зямлі.

сторыі КПСС Мінскага педінстытута імя М. Горкага кандыдат гістарычных навук А. Малочна, загадчык аддзела прапаганды Камітэта маладзёжных арганізацый СССР В. Лазуткін.

Як бачыце, праграма семінара насычаная. А калі дадаць, што нельга не «пабалець» за нашых

алімпійцаў альбо не паспрабаваць вуду ў ціхай Бярэзіне ці проста пасядзець ля вогнішча і паспяваць пад гітару, — стане зразумела, што менавіта «семінарысты» — самыя занятыя людзі.

А. БЕЛАВУСАЎ,

спец. кар.

«Літаратуры і мастацтва».

АДКРЫЦЦЕ ДЭКАДЫ ПОЛЬСКОЙ КНИГІ

6 верасня ў Беларусіім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбылося ўрачыстае адкрыццё дэкады польскай кнігі. У зале прысутнічалі пісьменнікі, работнікі выдавецтваў, паліграфіі, бібліятэк, выкладчыкі і навуковыя супрацоўнікі, журналісты. Уступнае слова сназаў старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, намеснік старшыні праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы Р. В. Канаваалаў.

У сваіх выступленнях намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР А. С. Грачанікаў, кандыдат філалагічных навук А. І. Мальдзіс, дацэнт Мінскага педагогічнага інстытута Я. І. Кавальчук расказалі аб беларуска-польскіх культурных сувязях.

Арганізатарам свята польскай кнігі цэпла пазнавалі прадстаўніца знешнегандлёвага аб'яднання «Арспалона-рух» Гелена Чыжэўска. Яна паведаміла, што для цэпярашняй дэкады і выстаўні-продажу ў мінскім магазіне «Дружба» прыслана каля 500 новых выданняў. Сярод паступіўшых кніг — энцыклапедыі, слоўнікі, альбомы, навуковыя, мастацкія, дзіцячая літаратура. Аб'яднанне «Арспалона-рух» пастаралася найбольш поўна задаволіць запатрабаванні сваіх даўніх знаааччыкаў — беларускіх кнігалюбаў.

У цырымоніі адкрыцця дэкады прынялі ўдзел генеральны консул ПНР у Мінску Алоіз Валлэшэ, консул ПНР у Мінску Эдвард Садоўскі.

Прысутныя азнайміліся з выстаўкай навінейшых польскіх выданняў, пабывалі на выстаўцы-продажу ў кніжным магазіне «Дружба».

(БЕЛТА).

УДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ ў КОНКУРСЕ!

Пад дэвізам «Юнацтва выконвае імперыялізм» фотаслужба горада Ліепай і Ліепайскі гарнізон намсамола Літвы праводзяць усесаюзны фотаконкурс-выстаўку, прысвечаную 50-годдзю Утварэння СССР.

Мэта конкурсу — садзейнічаць стварэнню новых, ідэйна глыбокіх мастацкіх фотаработ, якія выкрываюць імперыялізм, паказваюць удзел савешнай моладзі ў камуністычным будаўніцтве, расказваюць, як ажыццяўляюцца рашэнні XXIV з'езда КПСС.

Здымкі раскажуць пра дні салідарнасці з народамі краіны, якія змагаюцца супраць імперыялістычнага панавання, пра сходы і мітынгі, аб працоўных вахтах і суботніках салідарнасці...

Пераможцы конкурсу будуць узнагароджаны дыпламамі, атрымаюць грашовыя прэміі.

НАША ГАЗЕТА паведаміла ўжо, што ў адпаведнасці з Пастановай ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» створаны новы літаратурна-крытычны і бібліяграфічны часопіс «Літаратурное обозрение» (орган Саюза пісьменнікаў СССР, выдавецтва «Правда»), першы нумар якога выйдзе ў студзені 1973 года.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» сустрэўся з першым намеснікам галоўнага рэдактара часопіса Н. Е. Пашкевічам і папрасіў яго адказаць на шэраг пытанняў.

— Нічыпар Еўдакімавіч, прачытайшы аб стварэнні новага выдання, многія, відаць, пацікавяцца, чым яно будзе адрознівацца ад іншых выданняў падобнага тыпу, скажам, ад часопіса «Вопросы литературы»?

— «Вопросы литературы» — выданне, калі можна так сказаць, спецыяльнае, разлічанае, галоўным чынам, на літаратурна-навуковы аўдыторыя ж нашага часопіса будзе больш шырокай. У Пастанове ЦК КПСС ён вызначаны як масавы часопіс. Гэта дае напрамак усёй нашай рабоце. Спадзяёмся, што наш часопіс будзе цікавы і для прафесійных літаратараў — мы будзем прымаць самыя актыўны ўдзел у абмеркаванні праблем, якімі жыве наша літаратура, — і для шырокага чытача. Мы хочам, каб «Літаратурное обозрение» стала «сваім» выданнем для рабочага, калгасніка, студэнта, інжынера, настаўніка, словам, для ўсіх аматараў мастацкай літаратуры.

— Ці не прывядзе такі шырокі адрас да зніжэння прафесійнага ўзроўня гаворкі аб літаратурных з'явах?

— Я глыбока перакананы, што прасамыя складаныя рэчы можна гаварыць і прафесійна, і ў той жа час проста і даходліва.

Чытачы атрымаюць шырокія магчымасці для выступленняў на старонках часопіса. Будучы публікавацца перапіска чытачоў з пісьменнікамі, стэнаграфы канферэнцый чытачоў, дадзеныя бібліятэк па вывучэнні пошты на мастацкую літаратуру. Наогул, сацыялагічныя аспекты ўзаемаадносін літаратуры і чытача ўяўляюцца нам вельмі важнымі, і гэтым пытанню мы мяркуюем аддаць належную ўвагу.

Заўважу, што мы будзем заўсёды даваць месца і пісьмам чытачоў, дзе выказваюцца думкі, якія не супадаюць з думкай рэдакцыі па тых ці ін-

ЗНАЁМЦЕСЯ:

«ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБОЗРЕНИЕ»

шых літаратурных з'явах. Магчымы вострыя дыялогі, спрэчкі. Гэта натуральна, гэта дае магчымасць тактоўна выхоўваць эстэтычны густ чытача.

Разам з тым, мы пастараемся, каб была як мага выразней вызначана пазіцыя часопіса, каб дакладна выяўляліся галоўныя крытэрыі ацэнкі, заснаваныя на прынцыпах партыйнасці і народнасці літаратуры, барацьбы за высокае мастацкае майстэрства.

— Віна гэта ці бяда многіх часопісаў — але значная частка літаратурнай прадукцыі застаецца на-за ўвагай крытыкаў...

— Місія нашага часопіса — агляд сучаснай літаратуры. Ён будзе садзейнічаць таму, каб па «карце рэцэнзавання» заставалася менш белых плям. Аб'ём штомесячнага «Літаратурнага обозрения» — дванаццаць друкаваных аркушаў, звыш ста старонак павялічанага часопіснага фармату, і ледзьве не палавіна гэтай плошчы аддаецца рэцэнзіям.

Жанры выступленняў нашага часопіса будуць самыя разнастайныя. Гэта і рэцэнзіі, і агляды, і праблемныя артыкулы-роздумы, і палемічныя нататкі, і літаратурныя фельетоны, і пісьмы чытачоў, і матэрыялы калектыўных абмеркаванняў. Рэцэнзіі будуць розныя па характары і памерах: ад грунтоўнага аналітычнага разбору кнігі да кароткага водгуку пісьменніка, літаратурнага крытыка, чытача. Мы не пашкадуем месца і для анатаваных спісаў літаратуры, якія дапамогуць бібліятэкарам, настаўнікам, проста аматарам літаратуры арыентавацца ў кніжным моры.

— Хацелася б даведацца пра структуру часопіса.

— Структура часопіса вызначаецца яго «полем» дзейнасці. Канкрэтна гэта выглядае так: аддзел рускай савецкай літаратуры, літаратурна-народнаў СССР, замежных літаратур, аддзел «Літаратура і чытачы». Гэты ад-

дзел будзе наладжваць пастаянныя і разнастайныя сувязі пісьменнікаў і чытачоў, асвятляць праблемы выкладання літаратуры ў школе і вуну, прапаганды мастацкіх твораў па тэлебачанні і радыё, вывучаць пошты чытачоў на кнігі.

— Мяркуючы па структуры, значнае месца ў часопісе зоймуць нацыянальныя літаратуры?

— Так. Савецкая літаратура ствараецца на 75 мовах братніх народаў, і «Літаратурное обозрение» будзе імкнуча глыбей раскрыць яе шматнацыянальны характар, паказваць творчыя ўзаема сувязі братніх савецкіх літаратур, працэс іх узаемаўзабагачэння і збліжэння. Будучы аўтарскі актыў часопіса бячыцца нам вялікім шматнацыянальным атрадам крытыкаў, пісьменнікаў, чытачоў.

Мы лічым адной з нашых самых важных задач праяўленне пастаянай увагі да лепшых дасягненняў братніх літаратур, да іх самабытных з'яў, да новых імёнаў.

— А што датычыцца замежных літаратур?

— Ніхто ў свеце не параўнаецца з нашай краінай па колькасці перакладаў і выданняў твораў сучаснай замежнай літаратуры. Наш часопіс будзе расказваць чытачу пра найбольш цікавыя навінкі, перакладзеныя на мовы народаў СССР, друкаваць крытычныя разборы кніг і часопісных публікацый. Асабліва ўвага надаецца літаратурам сацыялістычных дзяржаў і краінаў, якія змагаюцца за свая нацыянальную незалежнасць.

У заключэнне я хацеў бы адзначыць, што аблічча нашага часопіса будзе залежаць не толькі ад самой рэдакцыі, прафесійных літаратараў, але і ад удзелу ў ім шырокага кола аматараў літаратуры. Я звяртаюся да чытачоў «ЛіМа» — спадзяюся, у будучым і чытачоў «Літаратурнага обозрения» — стаць актыўнымі аўтарамі нашага часопіса.

У СУЗОР'І БРАТНІХ КУЛЬТУР

Рыхтуючыся да Усесаюзнага фестывалю драматургіі і тэатральнага мастацтва братніх рэспублік, які прысвечанаецца 50-годдзю ўтварэння СССР, тэатры краіны ўзбагачаюць рэпертуар п'есамі драматургаў амаль усіх народаў — і з класічнай спадчыны, і сучаснымі.

У чарговым, 15-м нумары часопіса «Театраль-

ная жизнь» змешчаны артыкул сакратара ЦК КП Беларусі А. Кузьміна — «У сузор'і братніх культур», дзе даецца агляд творчай дзейнасці ўсіх тэатральных калектываў рэспублікі, расказваецца пра садружнасць беларускага сцэнічнага мастацтва з рускім, пра рэпертуарныя далеглыды і станаўленне артыстычных труп у гады Савецкай улады. Аўтар падкрэслівае: «Ва ўмовах сацыялізму людзі свядамо

шырона карыстаюцца інтэрнацыянальным вопытам, робяць яго арганічна сваім. Мастацтва любівага савецкага народа жыццёва сацыялістычнымі ідэаламі і ўзабагачаецца мастацтвам іншых братніх народаў, уключаючы іх. Гэта занаямерны працэс развіцця сацыялістычнай культуры. У гэтым яе сапраўды інтэрнацыянальнае, наватарскае прырода». Плённасць такога працэсу ўзаемнага ўзбагачэння братніх культур паказана на канкрэтных прыкладах стварэння і развіцця Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя

Я. Коласа, Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР. Сярод рэпертуарных навінак, якія тэатрам краіны ў апошнія гады дала беларуская драматургія, называюцца п'есы А. Макавіна, М. Матукоўскага, якія ставяцца ў Маскве і Бану, Ташкенце і Махач-Кале, Тбілісі і Сімферопалі, а на сцэнах нашай рэспублікі сёлета паказваюцца творы башкіра М. Карыма, грузіна Н. Думбадзе, мадаваніна І. Друцэ, кіргіза Ч. Айтматава, рускага Б. Васільева і многіх іншых пісьменнікаў братніх народаў. Закрыта ў артыкуле і праблема падрыхтоўкі нацыянальных кадраў работнікаў сцэнічнага мастацтва.

«ЦК Кампартыі Беларусі, — гаворыцца ў артыкуле, — прыняў шэраг спецыяльных пастановаў

аб культурным будаўніцтве ў рэспубліцы, аб падрыхтоўцы музычных кадраў і кадраў культурна-асветна-адукацыйнага абласнога драматычнага тэатра. У заключэнне расказа пра творчыя шуканні рэжысёраў і выканаўцаў Я. Балашова піша: «У добрага байца збор заўсёды налагавае да бою. Беларускі тэатр — ён як салдат. Яго ідэйная зброя чыстая і бяззольная... Лепшыя п'есы і спектаклі, народжаныя талентам і майстэрствам мастацкай Беларусі, інтэрнацыянальныя па сваім гучанні, узбагачаюць скарбоніцу ўсёго шматнацыянальнага мастацтва савецкай дзяржавы».

У нумары часопіса змешчана многа здымкаў, зробленых фотакарэспандэнтамі ў часе спектакляў Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

Іван ШАМЯКІН

БЕЛАРУСЬ ЧАКАЕ...

З 12 па 17 верасня ў Беларусі будзе праходзіць Тыдзень літаратур народаў СССР, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкага Саюза. Для ўдзелу ў тыдні да нас прыязджаюць прадстаўнікі літаратур усіх братніх рэспублік — праязікі, паэты, публіцысты.

Карэспандэнт «ЛІМа» сустраіцца з першым намеснікам старшынні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іванам Шамякіным і напрасіць яго расказаць пра гэты свята братніх літаратур на Беларусі.

— Тыдзень літаратур народаў СССР праводзіцца ў нас упершыню, і Саюз пісьменнікаў рэспублікі надае яму вялікае значэнне. «Усе флаги в гості будуць к нам» — на беларускай зямлі спаткаюцца прадстаўнікі літаратур шматнацыянальнай Краіны Саветаў, каб павесці сяброўскую гаворку пра поспехі народаў і літаратур за паўстагоддзе існавання дружнай сям'і народаў СССР, пра паўвекавы шлях нашай савецкай культуры, пра ўзаемаўплыў нацыянальных сацыялістычных літаратур. Госці ўбачаць, якіх вышынй дасягнула Беларусь за гады Савецкай улады, якімі сталі наш рабочы клас і калгаснае сялянства, глыбей пазнаёмяцца з тым, як нашы пісьменнікі адлюстравалі гэты шлях народа ў сваіх творах.

Мы раскажам гасцям, што ніколі не забываем і не забудзем пра братнюю дапамогу народаў усяго неабсяжнага Савецкага Саюза Беларусі на ўсіх этапах яе развіцця. Асабліва моцна мы адчулі гэта ў часы Айчыннай вайны, калі за нашу свабоду змагаліся ў шэрагах арміі і ў партызанскіх атрадах сыны і дачкі многіх народаў, і ў часы пасляваеннага аднаўлення, калі на дапамогу нам спяшаліся рускія і ўкраінцы, грузіны і армяне, прадстаўнікі ўсіх рэспублік.

У галіне культуры мы штогодзёна адчуваем жыватворны ўплыў працэсу ўзаемадзеяння і ўзаемага ўзбагачэння літаратуры і мастацтва народаў СССР. Беларуска літаратура ніколі не мела б такой шырокай чытацкай аўдыторыі, калі б не шматлікія пераклады на рус-

кую мову і мовы іншых народаў. Прыяду толькі некалькі лічбаў, якія самі па сабе красамоўна сведчаць пра выхад нашай літаратуры на саюзную, а тым самым і на больш шырокую, міжнародную, арэну. За гады Савецкай улады кнігі беларускіх аўтараў выходзілі ў рускіх выдавецтвах больш 600 разоў, ва ўкраінскіх — больш 140, у Латвіі — 25, у Літве — 20 і г. д.

Глыбока ўдзячныя беларусы плячц свайм сябрам такой жа ўвагай і павагай. Наш чытач на сваёй мове чытае М. Горкага і Ул. Маякоўскага, А. Талстога і М. Шолахава, А. Пракоф'ева і А. Твардоўскага, М. Рыльскага і А. Ганчара, Ш. Руставелі і Я. Райніса, Б. Кербабаява і Зульфю, Э. Межэлайціса і С. Шляху, Я. Судрабкала і М. Ханінава, Ч. Айтматава і Р. Гамзатава і многіх-многіх іншых. Толькі за 1966—1970 гады беларускія выдавецтвы выпусцілі 80 кніг пісьменнікаў з саюзных рэспублік.

Без гэтага ўзаемаўзбагачэння культур ні наш чытач, ні наш пісьменнік не мысліць сабе развіцця айчыннай літаратуры.

— Якой будзе праграма Тыдня літаратур народаў СССР?

— Урачыстае адкрыццё тыдня адбудзецца 12 верасня ў канцэртнай зале Дзяржаўнай філармоніі БССР. На вечары выступяць беларускія пісьменнікі і госці. Вечар будзе транслявацца па радыё і тэлебачанні.

Удзельнікі тыдня пазнаёмяцца са сталіцай рэспублікі, агледзяць мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган

славы, наведваюць Вязінку — радзіму Янкі Купалы. Адбудуцца спатканы з рабочымі мінскіх прадпрыемстваў, студэнтамі вышэйшых навучальных устаноў, воінамі Савецкай Арміі. Мы хочам паказаць дарагім гасцям такія буйныя заводы, як аўтамабільны і трактарны, электронна-вылічальныя машыны і халадзільнікаў, радыёзавод і камвольны камбінат — каб найбольш выразна падкрэсліць паўвекавы шлях нашай рэспублікі ад сахі і лучыны да магутных прамысловых гігантаў, вырабы якіх вядомы ў многіх кутках зямнога шара.

Потым дэлегаты раз'едуцца па гарадах і вёсках усіх абласцей рэспублікі. І тут мы выбіраем маршруты так, каб госці ўбачылі ўсё самае значнае, усё самае важнае ў жыцці і працы людзей Беларусі.

17 верасня ўсе ўдзельнікі тыдня збяруцца на радзіме народнага паэта БССР Якуба Коласа. Тут, на беразе Нёмана, у маляўнічым урочышчы Дубы, адбудзецца Коласава свята паэзіі, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння Савецкага Саюза. Прагучыць паэтычнае слова на мове Коласа і мовах братніх савецкіх літаратур. Тут можна будзе набыць кнігу з аўтографам любімага пісьменніка, паслухаць канцэрт, купіць сувеніры.

Коласава свята паэзіі будзе завяршальным мерапрыемствам вялікай падзеі ў беларускай культуры — Тыдня літаратур народаў СССР. Але гэта яшчэ далёка. А сёння мы рыхтуемца да сустрэчы з дарагімі гасцямі. І шчыра ім гаворым:

КАЛІ ЛАСКА, ДАРАГІЯ СЯБРЫ!

САРДЭЧНАЕ ПРЫВІТАННЕ!

Мы звязаліся па тэлефоне з вядомым рускім паэтам Віктарам Бокавым і напрасілі яго даць кароткае інтэрв'ю напярэдні Тыдня літаратур народаў СССР у Беларусі, падзяліцца творчымі планами. Вось што ён сказаў:

— Сёлета я многа падарожнічаў, быў у Сібіры, Малдавіі, Чэхаславакіі, збіраўся ўжо нават крыху адпачыць ад паездак. Але калі мне прапанавалі паехаць у Беларусь, я адразу згадзіўся, бо люблю Беларусь, люблю беларускі народ, яго песеннасць, яго працавітасць, яго цяроплівасць і вынослівасць, яго гістарычны аптымізм, які гэтак блізкі мне, рускаму паэту.

Мы, рускія і беларусы, не толькі блізкія, мы родныя словам, духам і псіхалогіяй, мы аднолькава адчуваем зямлю, напеўнасць верша, мелодыю і сардэчнасць слова.

У апошні час можна пачуць выказванні аб інтэлектуальнай пазііі. Я з усіх трыбун рашуча выступаю супраць гэтага азначэння, бо яно размяжоўвае паэтаў на разумных і неразумных. Такого не бывае. У паэту ёсць мудрасць сэрца. Паэт — гэта чалавек, які, як ніхто, адчувае чалавека, яго прыроду, яго акрыленасць, яго здольнасць узнімацца да подзвігу, калі гэтага патрабуюць акалічэнні.

Сяргей Ясенін гаварыў, што галоўная яго тэма — любоў да Радзімы. Я магу паўтарыць услед за Ясеніным, паэтам, мне блізікім, што мая галоўная тэма — таксама тэма Радзімы, Расіі. Хутка ў мяне выйдзе но-

вая кніга вершаў у выдавецтве «Современник». Яна называецца «Калі бралася на зорак». Уся гэтая кніга — пра Расію, пра рускага чалавека, яго характар, інтэрнацыянальнасць яго душы, пра здольнасць рускага чалавека любіць беларуса, украінца, татарына, кіргіза, чалавека любой нацыянальнасці. Гэтая якасць рускай літаратуры ідзе з далёкай старажытнасці.

Беларускую паэзію я ведаю і люблю, чытаю яе ў арыгінале. І заўсёды перада мною паўстаюць два светлыя вобразы — Янкі Купалы і Якуба Коласа, з якімі я меў шчасце сустрэцца. Яшчэ будучы студэнтам, я пазнаёміўся з іх творами на беларускай мове і люблю іх так, як творы вялікага Кабзара.

Некалькі год назад я наведаў Мінск, было многа спатканняў з пісьменнікамі, студэнтамі. Асабліва запомнілася сустрэча са студэнтамі політэхнічнага інстытута — яна пакінула яркія, незабыўныя ўражанні.

Стаяў я і каля званоў Хатыні, прымаючы сэрцам усе пакуты, увесь боль, які вынесла Беларусь у часы вайны.

Рады буду спаткацца з Беларуссю зноў. Прывітанне вашым чытачам!

Іван МАРКЕВІЧ

БРАТЫ

Не меў я родных у жыцці братоў,
Зрадніўся з лёсам дальняе дарогі.
І той мне брат, хто ў час любы гатоў
Падаць руку сяброўскай дапамогі.

Мы родныя і блізкія, калі
Адны ў нас думы і адны імкненні.
Сады гадуем, беражом палі,
Як сцяг, нясем мы дружбу ў пакаленні.

Нібы кляны, што ранкам залатым
Насустрэч сонцу па дарозе крочаць,
Навек з'яднаны славаю рабочай,
Сыны рэспублік вольных,
Мы — браты!

НЕЗАБУЎНЫЯ СУСТРЭЧЫ

Аркадзь Куляшоў, Сяргей Грахоўскі, Эдуардас Межэлайціс.

Марыя Камісарова і Міхась Лыбінюў.
Фота У. КРУКА.

Берды КЕРБАБАЕЎ

Туркменія

КАМУНІСТ

Камуніст?
І вязалі
Рукі рэзкім жгутом.
Камуніст?
Забівалі
Куляй, шабляй, нажом.

Камуніст?
Вораг крыва
Ўсміхаўся. Не жыць!
Камуніст?
І — з абрыву...
Толькі мора шуміць.

Да сасны прыбівалі
І палілі жыўцом.
На спіне выразалі
Зоркі
Злосным штыком.

А яны выціскалі:
«Скора ўсім вам канец...»
У баях выжывалі,
Хоць рашэціў свінец...

Камуніст! — Гэта горда
Вымаўляе народ!
Камуніст! Гэта — горы!
Гэта ў космас палёт!

Камуніст!
Гэта — слава
Нашых спраў і баёў!
Камуніст!
Гэта — права
На бяссмерце тваё!

Пераклаў Ю. СВІРКА.

Грыгорэ ВІЕРУ

Малдавія

ТВАІМ ІМЕМ

...Тваім імем
яблык з галінкі зрываю.
Тваім імем
лашчу дачушку і сына.
Тваім імем
рукі сяброў паціскаю.
Калі трудна,
калі я пакутую,
тваім імем кратаю скроні..
Тваім зорным імем
ракету трымаю...
Але ворага,
які зырыць за мной з-за вугла,
які прагне адняць цябе ў мяне,
я за горла схалплю
тваім імем.

Пераклаў М. ФЕДЗІЮКОВІЧ.

ПЕРАКЛІЧКА СЯБРОЎ

Іван НЯХОДА

Украіна

ДНЯПРО-СЛАВУЦІ

З Валдайскіх лясоў, між дубоў
сівавусых,
Дняпро пачынае свой шлях.
Расіі ў ім шчодрасць, блакіт
Беларусі,
Украінскіх песень размах.

У стэпах бяскрайніх Дняпро
наш сінее,
Як стужка ў касе залатой,
Якую ўплялі Беларусь і Расія
Сястры Украіне сваёй.

Разліўся Дняпро — волат
наш велічавы,
Магутная рэчка славян.
Краса Украіны, народаў трох
слава —
Пявучы, крылаты баян.

Пераклаў М. ХВЕДАРОВІЧ.

Уладзімір ГАРДЗЕЙЧАЎ

Расія

УСТУП У АПТЫМІЗМ

А. Танчужову

Ніколі ні ў кога нічога не просячы,
галаву непакрытую з гонарам носячы,
чаравікамі гліну дарожную мясячы,
жыў адзін чалавек на зямлі.
Без плашча пад дажджамі асеннімі мок,
папіваў ля кіёскаў халодны квасок,
зацягнуўшы старанна тугі паясок,
жыў адзін чалавек на зямлі.
Адыходзячы спаць, не паеўшы ніяк,
анекдотамі сыпаў, смяяўся, дзівак.

Можа, весела надта, ды іменна так
жыў адзін чалавек на зямлі.
Песняй сыт, прасціною калянай сагрэт,
малады быў, галоўнае ж — быў ён паэт.
І здаецца мне, кожнаму, можа быць, след
жыць, як той чалавек на зямлі.
Сам я так і жыў. Бы агеньчык, нясу
сваю ўсмешку, якая адольвае сум,
адкрываю скупую зямную красу
чалавеку на хмурнай зямлі.

Пераклала Е. ЛОСЬ.

НЕЗАБУЎНЫЯ СУСТРЭЧЫ

Кандрат Крапіва і Уладзімір Піменаў.

Фота М. МІНКОВІЧА.

У ЛІПЕНІ 1943 ГОДА
я прыляцеў у Маскву з партызанскага злучэння генерал-маёра Сабурова па выкліку ЦК КПБ. Прышоў у Саюз пісьменнікаў на вуліцы Вароўскага, і там мяне адшукаў А. Фадзееў.

Мне, пачаткоўцу, упершыню гаварыць з Аляксандрам Аляксандравічам было і боязна і ўцешна.

Мы сядзелі за сталікам пры сцяне ў вестыбіюлі саюза, і Аляксандр Аляксандравіч распытваў мяне пра партызанскае жыццё, пра баявыя аперацыі і г. д. Я адчуў яго шчырую зацікаўленасць партызанскім рухам, і гутарка пайшла свабодней — часам нават крыху з жартам і смехам. Пасля гэтай сустрэчы я ўбачыўся з Фадзеевым недзе ў 1947 годзе ў Мінску на кватэры Пятруся Броўкі. Там былі Якуб Колас, Міхась Лынькоў і Пятро Глебка. Гутарка ішла аб літаратуры розных наро-

Піліп ПЕСТРАК

ШЧЫРЫ ДРУГ
І ДОБРАЗЫЧЛІВЫ КРЫТЫК

даў, а я не мог наглядзецца на яго, Аляксандра Фадзеева — чалавек, поўнага таварыскай непасрэднасці, весялосці, зрудыцы. Ён дэкламаваў нам верш аднаго з грузінскіх паэтаў-класікаў, гартаў кніжку Якуба Коласа.

Неяк у тым жа годзе ў Маскве ён спыніў мяне на падворку дома Саюза пісьменнікаў. Рыхтаваўся сесці ў сваю машыну, але, убачыўшы мяне, прыпыніўся. Павёў гаворку пра мой раман «Сустрэнемся на барыкадах», урывак з якога ён чытаў у перыёдыцы.

Як добра было ў мяне на душы. Я адчуў у Фадзееве сапраўднага друга нашых нацыянальных літаратур.

А калі ў 1948 годзе раман выйшаў з друку, я зусім нечакана атрымаў ад Аляксандра Аляксандравіча вялікі ліст. Аказалася, ён, будучы хворым, у бальніцы прачытаў маю кніжку на беларускай мове. У лісце ён адзначыў і тое, што мне ўдалося, і што яшчэ кульгае. У адказе я не шкадаваў слоў удзячнасці. А ліст Фадзеева я захоўваю як дарагую рэліквію.

Калі Аляксандр Аляксандравіч памёр, я паехаў у Маскву. Я не мог не пабачыць яго... Я стаў і глядзеў на яго твар — на сціснутыя вусны, на светлае чело... Ён умеў мысліць шырока, умеў шчыра любіць наш савецкі народ, нашу слаўную гісторыю і нашу вялікую сучаснасць, азораную геніем Леніна.

ПАМ'ЯТАЕЦЦА, як у дзяцінстве мы, школьнікі-марыйцы, усхвалявана зачитваліся радкамі паэмы «Чыгунка» М. Някрусава. Там, сярод гора і журбы, нібы жывы, паўставаў вобраз селяніна-беларуса, занятага цяжкай, непаспэльнай працай.

Але беларус быў не толькі пакутнікам, прыгнечаным галечай, безвыходным жыццём. Глядзелі мы і кінафільм «Кастусь Каліноўскі» і захапляліся дзёркасцю і адвагай беларускага паўстанца, які рашуча ўзняўся на барацьбу з царызмам. Як родную песню, сустракалі мы вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, поўныя веры ў сілы народныя, яны клікалі да сонца і шчасця. Гэтыя вершы былі ў кнізе для школьнага чытання.

Творы беларускіх пісьменнікаў увайшлі ў наша жыццё, як добрыя, сардэчныя сябры. Многія з іх былі перакладзены на марыйскую мову. Так, пачынаючы з трыцятых гадоў, па-марыйску гучыць паэтычнае слова Я. Купалы і Я. Коласа, вершы і паэмы А. Куляшова, М. Танка, Э. Агняцвет, Е. Лось, І. Калесніка. Здабыткам марыйскіх самадзейных тэатральных калектываў стала шырока вядомая п'еса К. Крапівы «Пяноў жаваранкі», дабротны пераклад якой быў апублікаваны ў альманаху «Шялан Ільш» (1951 г., № 34). Па гэтых творах марыйскі чытач спаўнаў душу і розум беларуса. Як кажуць у марыйскай прыказцы, сцежка на дарогу выводзіць, а дарога да народа прыводзіць. Дарогі гісторыі, народных лёсаў зблізілі, зрабілі добрымі сябрамі марыйцаў і беларусаў. Нямала марыйскіх дзеячоў, літаратараў зямлі беларусаў ведаюць не праз імя, не па чутках, а па сваім жыццёвым лёсе. Беларусь стала неадруйнай часткай іх асабістай біяграфіі, радасцю і болям у сэрцы.

У маі 1920 года марыец-салдат Сцяпан Рэчкін па заданню чырвонага камандавання прабраўся ў белавардзейскі тыл і з партызанамі-беларусамі вызваляў вёску Панюшкевічы лл рані Бярэзіны. За гераізм, праўлены ў баі за вёску, ён быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. С. Рэчкін аказаўся першым марыйцам, які атрымаў гэту высокую ўзнагароду. І стаў героем многіх марыйскіх лі-

таратурных твораў. Гэта пра яго раскажэцца ў апавесці Б. Данілава «Міша-артылерыст».

Увосень 1939 года савецкія войскі вызвалілі Заходнюю Беларусь ад беларускіх захопнікаў. Сярод воінаў, якія прыйшлі на дапамогу да братоў-беларусаў, былі марыйскія паэты, празаікі і журналісты В. Рожкін, М. Ачотаў, Г. Ціманаў.

Кім ВАСІН

марыйскі пісьменнік-іразаўца.

І СПРАВЫ,
І МАРЫ,
І ПЕСНІ—
АДЗІНЫЯ

К. Бярэзін. Такал знамянальна падзея, як уз'яднанне беларускіх зямель, усхвалявала душу марыйскіх літаратараў, якія ў гэтай падзеі перш за ўсё ўбачылі рэвалюцыйны, інтэрнацыянальны змест. «Мы братам руку дружбы падаем», — так назваў народны паэт Марыйскай АССР Міклай Казакоў свой цыкл вершаў і песень аб вызваленні Заходняй Беларусі. У гэтых верхах і песнях, напісаных востра, эмацыянальна, гучна, раскажэцца аб гераічным лёсе чырвонага конніка Янкі, які трапіў у палон да белавардзейцаў; аб мары заходнебеларускіх сляпін стаць вольнымі і шчаслівымі, што пранеслі яны скрозь гаротныя гады; аб радасці вызвалення, якая ахапіла сёлы і гарады за Нёмнам. Аб радасці народа, які пазбавіўся ад прыгнёту эксплуатацараў, гаварылася ў верхах «Радуйся, квітней усмешкай» М. Майна, «Падаем мы руку братам» П. Пяршуты, «Дзед Міхась» М. Бальшакова, «Скрыпка» С. Вішнеўскага.

ДАНЯСЕ ПАКЛОН НАШ ВОЛЖСКИ ВЕЦЕР

Я ВЫЕХАУ з КАЗАНІ на досвітку. А калі сонца ўста-ла з-за гарызонта, я ўжо імчаўся на быстраходным рачным трамвайчыку па Волзе. Мэта майей паездкі — Печышчы, старажытнае волжскае сяло, дзе правёў апошнія гады свайго жыцця народны паэт Беларусі Янка Купала.

Яшчэ з вечара, перачытаўшы цудоўны зборнік вершаў Янкі Купалы, я вырашыў паехаць у Печышчы, пахадзіць па тых жа сцэжках і пералёсках, дзе калісьці хадзіў паэт. Зборнік быў на татарскай мове, і вершы для мяне былі такімі бліскімі, такімі зразумелымі, нібы я сам нарадзіўся і вырас у мілай сэрцу паэта Беларусі. Недарма Якуб Колас назваў творы свайго сабрата па пары цудоўным букетам, складзеным з усіх кветак, што растуць на беларускай зямлі.

Мне хацелася больш поўна ўявіць сабе вобраз Янкі Купалы. І перад тым, як выбрацца ў дарогу, я зайшоў да пісьменніка Газі Нашафа, які сустракаўся з Янкам Купалам яшчэ да вайны.

«Мы, — сказаў ён, — спаткаліся з ім у 1939 годзе, калі народы нашай краіны адзначалі 100-годдзе армянскага эпаса «Давід Сасунскі». У Ерэван з'ехаліся прадстаўнікі ўсіх рэспублік і абласцей краіны. З Татарыі прыехалі паэт Хасан Туфан і я. Сярод дэлегатаў з Беларусі быў Янка Купала. І Туфану, і мне вельмі хацелася пазнаёміцца з выдатным беларускім паэтам. Але, па праўдзе кажучы, зрабіць гэта было не так проста. Янка Купала заўсёды быў акружаны старымі сябрамі. Самім падыходзіць да яго і пазнаёміцца нам было няёмка.

Аднак жа выпай зручны момант. Калі мы сядзелі ў сталойцы, туды ж зайшоў паабедкаць у суправаджэнні Сяргея Міхалкова Янка Купала. Мы пранавалі ім прысеці побач. Разгаварыліся. Зразумела, размова ішла пра літаратуру. Спа-

чатку мы расказвалі ім аб татарскай паэзіі, некаторыя з перакладзеных на рускую мову вершаў прачыталі ўголос. Янка Купала і Сяргей Міхалкоў слухалі з цікавасцю. Калі мы сказалі Купалу, што яго вершы таксама перакладзены на татарскую мову і што нашым чытачам яны падабаюцца, ён яшчэ больш ажывіўся, запытаўся, што менавіта перакладзена. Потым гаворка зайшла пра «Дзядзьку Сцепа» Міхалкова. К таму часу нашы дзеці таксама чыталі яго на роднай мове, і «Дзядзька Сцепа» паспеў ужо спадабацца ім. Купала слухаў і ўсміхаўся, але ў размову ўступіў рэдка. Мы запрасілі яго ў Казань. Ён сказаў, што заўсёды марыў пабываць на Волзе, убачыць мясціны, звязаныя з імем Леніна, наведанаць горад, дзе прайшоў свае «універсітэты» Максім Горкі...

Прайшло два гады. І вось Янка Купала ў Казані. Толькі адбылася гэта сустрэча ў вельмі цяжкі для краіны час — ішла вайна.

Клуб пісьменнікаў імя Габдулы Тукай быў поўны эвакуіраваных літаратараў. Былі сярод іх і зарубежныя пісьменнікі-антыфашысты. Усе з вялікай увагай ставіліся да Янкі Купалы, кожны прапаноўваў свае паслугі. Усё-такі ў гадах быў чалавек... Аднак я не прыпомню, каб Янка Купала на што-небудзь скардзіўся або прасіў дапамогі. Сярод пісьменнікаў паводзіў сабе сціпла і як быццам нават стараўся заставацца непрыкметным.

Для свайго часовага жыцця Купала выбраў сяло Печышчы, што на самым беразе вялікай Волгі.

І вось зараз, пад'язджаючы да

Печышчаў, я думаю: ці ўбачу каго-небудзь з тых старажылаў, якія сустракаліся з Янкам Купалам, ці змагу я дадаць хоць невялікі штрых да вобраза паэта, які жыве ў маім сэрцы?

Узыйшоў на круты волжскі бераг. Над самай вадой стаіць слаўная Печышчанская мукамолка.

Непадалёк жылы будынак, на сцяне — мемарыяльная дошка. У гэтым доме з кастрычніка 1941 па чэрвень 1942 года жыў народны паэт Беларусі Янка Купала.

Зайшоў у невялікую, з двух пакояў, кватэру. Тут Янка Купала працаваў, чытаў газеты, слухаў радыё, адначасна на карце прасоўваў нашых войск. Тут ён напісаў вялікі даклад «Айчынная вайна і беларуская інтэлігенцыя», які меркаваў прачытаць на сесіі Акадэміі навук БССР, тут жа падрыхтаваў прамову, з якой выступіў на радыёмітыngu, праведзеным прадстаўні-камі беларускага народа 18 студзеня 1942 года ў Казані.

Пошукі людзей, якія ведалі паэ-

та, прывялі мяне да Кузьмы Аляксеевіча Антонава. Ён часта сустракаўся з Іванам Дамінікавічам, і яны паспелі моцна падружыцца.

«Час тады быў нялёгкі, — расказвае Кузьма Аляксеевіч. — Самі ведаеце, нават тытуль ці цукар цяжкавата было дастаць. А Іван Дамінікавіч, убачыўшы мяне, абавязкова пакліча чайку папіць або проста пасядзець, пакурыць».

Мне паралі сустрэцца з Сахапам Салахутдзінавым, які ў тыя гады працаваў галоўным тэхнолагам Печышчанскага мукамольнага зава-да.

«Янка Купала, — прыгадвае Сахап-ага, — прыехаў да нас з сям'ёй у лістападзе 1941 года. Нашы Печышчы яму спадабаліся. Сам па характары прававіты, ён захапляўся рабочымі завода, якія самааддана працавалі па 12 гадзін у суткі, добраахвотна адмаўляліся ад выхад-ных.

[Заканчэне на 12-й стар.]

Т. Салахаў (Азербайджан). Партрэт народнага паэта Азербайджана Ра-сула Рыз. 1970—1971.

Верш «Дзед Міхась» па сваім ідэйным змесце і мастацкай форме пераклікаецца са зместам усім вядомага верша Я. Купалы «А хто там ідзе?». Паэт звяртаецца да дзеда Міхася (гэта — абагульнены, сімвалічны вобраз селяніна-працаўніка з Палесся) з пытаннем: «Хто там свабодна і вольна крочыць па прасторных палях? Хто цяпер высёлы і ўсміхаецца радасна? Гаспадар жыцця новага!»

Некаторыя паэты пісалі пра ўбачанае сваімі вачыма. Прайшоўшы разам з чырваназорнымі воінамі ў сёлы, размешчаныя на беразе Нёмана, М. Ачотаў пачаў ад мясцовых жыхароў расказаць аб гераічнай смерці адной сялянкі, якая загінула ў баях з панамі, і на аснове пачутага напісаў баладу «Гэта было ў Гродна». К. Бярэзіну, журналісту, былому супрацоўніку газеты «Марый коммуна», напярэдадні вайны давялося служыць у слаўнай Брэсцкай крэпасці. У маі 1941 года ён напісаў верш «На беразе Буга», дзе малады паэт даваў клятву пільна берагчы непарушнасць савецкай граніцы, а калі будзе небяспечна, то грудзямі абараняць яе. Хутка ўжо не словам, а справай давялося яму даказаць гэта. Адважна змагаўся ён у лясах ля Буга і Бярэзіны, капітанам у 1945 годзе закончыў ён свой ратны шлях. Нямаюць ордэнаў і медалаў упрыгожылі яго грудзі. Аб сваёй баявой маладосці ён напісаў шэраг нарысаў, сярод іх — «Гераічны гарнізон» пра гераічнае змаганне за Брэст у першыя дні Вялікай Айчыннай вайны. У сваім нарысе К. Бярэзін упамінаў прозвішчы чырвонаармейцаў-марыйцаў, якія загінулі смерцю герояў у дні абароны Брэста. Гэта былі вадзавы Ріктар Квэняцоў, сержант Максім Бастрэкоў, нампаліт роты Аляксандр Іваноў.

У пачатку вайны дзевяці па-блізу Нёмана загінуў М. Сарокін-Руй, артыст і літаратар-перакладчык. Гэта ў яго перакладзе да вайны публікаваліся на марыйскай мове п'есы А. Астроўскага. Застаўся на векі ў лясах Беларусі М. Ачотаў, паэт з вялікай творчай будучыняй.

Сямён Вішнеўскі, цяпер народны паэт Марыйскай АССР, да вайны служыў у адной з часцей Савецкай Арміі, размешчанай у го-

радзе Навабеліца. Там ён стварыў многія свае лірычныя вершы — «У лесе», «Вясенняя рانیца», «Гулі жалейкі». А праз некаторы час ён ужо быў у самай гушчыннай бою, аднак і тут урыўкамі, у час зацішкі, працягваў пісаць вершы.

Змагаўся ён ля Жлобіна і Рагачова, біўся ў лясах Беларусі. У вершы «Гвардыі лейтэнант» адлюстравана падзвіг дзяўчыны-беларускай, якая ў час баёў пераплыла Днепр і прыйшла ў савецкую часць, каб быць у радах абаронцаў роднай зямлі. Часова пакідаючы зямлю Беларусі, паэт пісаў:

Поўныя гнева,
Мы змагаліся
З чорным ворагам,
Апошні наш бой
Быў ля Гомеля,
Што на рацэ Сож...

Пакідаў паэт Беларусь, каб праз два гады зноў вярнуцца туды з перамогай.

З перамогай вярнуўся ў Беларусь і паэт В. Рожкін, які яшчэ да вайны служыў каля горада Маладзечна. Радасць вяртання адлюстравана ў вершы «Беларуска» (1943). Уражаны ад перажытага, убачанага потым яму паслужылі асновай паэмы «У Беларусі» (1946), дзе гаворыцца аб баявых справах партызан Палесся.

На беларускай зямлі змагаліся з ворагам марыйскія пісьменнікі А. Бік, Н. Лякайн, Н. Ільякоў, А. Канюшкоў. Адной з партызанскіх брыгад у Беларусі камандаваў марыец Радзівен Ахоцін, баявыя справы якога цяпер вядомы ўсёй краіне. Марыйскі празаік Азмякей Мічурын напісаў пра яго аповесць «У расонскіх лясах». Пра падзвіг аднаго разведчыка-марыйца, які працаваў у тыле немцаў, на зямлі беларускай, нядаўна расказаў А. Цімафееў у сваім рамане «Чорны каршун».

Ад усяго сэрца, шчыра, быццам адчуваючы сябе часцінкай той зямлі, якой яны прысвяцілі сваю творчасць, пішучы марыйцы пра беларусаў — народ свабодалюбівы, упарты ў працы і бяспрашны ў баі.

Гэтыя творы даюць падставу сцвярджаць: і справы, і мары ў нас — адзіныя, і песні ў нас — адзіныя, па-братэрску сардэчныя!

ЗУЛЬФІЯ

Узбекістан

СЭРЦА ЗАСТАЛОСЯ Ў ВАС

Я звозіла родныя сэрцы з сабой,

Сваё — я пакінула ў вас:
Я ў вершах яго ўспамінала з журбой,
Шукала яго на зямлі дарагой.
Дзе ж сэрца маё ў гэты час?

Ішла я па скалах, нялёгкі быў дзень,
Я ледзьве адолела шлях.
Растаў пад дажджамі слядоў маіх цень,
Але, як далёкае зоркі прамемень,
Гарыць маё сэрца ў гарах.

Я ў шахту спускалася: вугаль, імгла,
Сцяжынка — нібы вастрыё.
І раптам знайшла я крынічку святла:
Як лямпу шахцёрскую, ў рукі ўзяла

ПЕРАКЛІЧКА СЯБРОУ

Гарачае сэрца сваё.

Пралескі і вішні
знайшла ў чысціні —
У вачах ясназорых дзяцей.
Я сэрца убачыла ў іх глыбіні.
Не ведае сэрца маё цішыні —
Усё б'ецца смялей і часцей.

Я ведаю: шчасця не згасне зара,
Пакуль нашы сэрцы жывуць.
З часоў, як я выбрала лёс песняра,
Я — нібы ракі паўнаводнай сясстра,
Мне сілу крынічкі даюць.

Я вас пазнаю па прыліву цяпла,
Я вершы прынесла ў адказ:
Агонь вашых сэрцаў і дум зберагла.
Да вас я за сэрцам уласным прыйшла,
Яно ж засталася у вас.

Пераклала Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ПЕРАКЛІЧКА СЯБРОЎ

Геворг ЭМІН

Арменія

ПЕСНЯ
ПРА ЖУРАЎЛЯ

Ты на чужыну на крылах нёс
Попел Арменіі,
Вочы твае, поўныя слёз,
Крыўду струменілі.

Скардзіўся ты: «Навек, навек!
Больш не вярнуся я.
Там на радзіме стогны і здзек,
Дзе прытулюся я?

Знішчыў жыццё дзікі разбой,
Лютасць султанская.
Плача, сумуе разам са мной
Доля армянская».

Бачыў ты бежанцаў чараду —
Людзі убогія.
Неслі ў выгнанне сваю бяду
Многія, многія.

Бачыў пажараў чорны ланцуг,
Дыму крывавага,
І не пачуў ты нідзе, мой друг,
Слова ласкавага.

Толькі ніяк з любоўю сваёй
Ён не разлучыцца:
«Лепш у магіле знайсці спакой,
Чым вечна мучыцца».

І прыляцеў дадому жураў:
Скрозь — сёлы новыя;
Там, дзе мёртвы камень ляжаў,
Кветкі пунсовыя.

І за Араксам сам Арарат
Дзівіцца ўражаны,
Хоча наведзець цудоўны сад,
Намі пасаджаны.

Дружа, да нас ты сюды прынёс
Боль сэрца чулага,
Вільгаць вандроўніцкіх ціхіх
слёз,
Горыч мінулага.

Ты для братаў каласоў нарві
З поля пшанічнага
І перадай ім, як знак любві,
Шчасця нязвычайнага.

Ты ў Аракса вады папрасі
Горнай, халоднае.
Жменьку зямлі братам занясі
Нашае роднае.

Кліч і вядзі іх сюды з сабой
З дальняга выраю.
Будзем мы жыць адзінай
сям'ёй,
Дружнаю, шчыраю.

Вам усміхнецца маці-зямля
Сонечнай раніцай,
Болей не будуць зваць
жураўля
Птушкай-выгнанніцай.

Дароў даецца многа чалавеку:
У маіх руках трывалых —
праўда веку,
І веліч барацьбы яго суровай,
І радасць прадчування долі
новай;

І тое, што я маю, акрыляе,
Слабець і адступачь
не дазваляе.
Іду ў гарах па сцезжы-
камяніцы,

І шлях мне асвятляюць
бліскавіцы.
Ёсць гарады, дзе я не быў
ніколі,

Блакiт нябёс і каласы ў полі.
Як лёгка дыхаецца,
ў думках яснасць! —
Іду ў наступнае цераз
сучаснасць;
Бязмежнасць космасу перад
вачыма —
І жыць мне без яго ўжо
немагчыма.

Шкада, шкада,
жыццё аднойчы скончыцца,
І не паспею ўсё зрабіць,
што хочацца:

Мяне так ветрам веку ахапіла,
Што мне б і сотні жыццяў
не хапіла...
Але ніхто не вырвецца
з нябыту!

Узняўся спадарожнік на арбіту,
Ляціць дарогай зорнаю,
вяртаецца,
З касмічных далаў да мяне
звяртаецца.

Гаворыць ён:
«Ты дымаў быў паўзучым,
Быў дымаў ты —
а стань агнём пякучым,
Стаць полымем, каб твае
справы славілі,
Каб твае словы сум людскі
расплавілі».

Гаворыць ён:
«Ты быў лазою ніцаю,
А ты здружыся з бурай-
навальніцаю,
Ляці ў прасторы,
будзь адважным, мужным,
Прамчыся над зямлёю шляхам
кружным! —

Пазнаеш сам,
як шпарка ўсё мяняецца,
І безліч жыццяў
у табе з'яднаецца».

Пераклаў Ю. ГАЎРУК.

ХАКАСІЯ! Маленькі куток
велізарнай Краіны Саве-
таў, якая разам з усмі
адзначае сёлета 50-годдзе ўтварэння
Саюза Савецкіх Сацыялістычных
Рэспублік. Непазнавальна змяніла-
ся за паўстагоддзе жыццё хакаска-
га народа, абуджанага магутным
залпам «Аўроры».

«Магільныя камяні, зарослыя
травой велізарныя арашальныя ка-
налы, засыпаныя зямлёй шахты па
здабычы медзі, серабра і золата,
бляклія таямнічыя пісьмёны, напі-
саныя на высокіх скалах, што па-
нура навіслі над Енісеем, дзе ля-
таюць толькі арлы, — вось усё,
што засталася ад магутнага наро-
да, які калісьці тут абжываў стэп.
Ён панёс усё з сабою ў магілу: свае
медныя стрэлы, свае цудоўныя
бронзавыя нажы і цудоўныя зала-
тыя і срэбраныя ўпрыгожванні;
ён пахаваў з сабой сваё мінулае,
сваю гісторыю, сваю мову, нават
імя сваё...» — пісаў у XIX стагод-
дзі палітычны сьсылны земскі ўрач
С. Ялпацьеўскі. Але памыліўся
ён, не вымер Абаканскі стэп, не
знік хакаскі народ.

Вясной, зіму прагнаўшы
злосную,
Расія шчасце нам дала.
І вось нілімамі дзівоснымі
Зямля хакасаў расцвіла!

Кастрычніцкая рэвалюцыя дала
хакасам свабоду і аўтаномію, ад-
радыла імя народа і яго мову. На-
шчадкі гэтага мужнага народа з да-
памогай рускіх братаў здзейснілі
вялікія сацыяльна-эканамічныя і
культурныя пераўтварэнні. За кар-
откі тэрмін калісьці адсталая паў-
начавая Хакасія вырасла ў вялікі
індустрыяльна-аграрны раён з раз-
вітай прамысловасцю і высокаме-
ханізаванай сельскай гаспадаркай.
Пабудаваны шматлікія фабрыкі і
заводы, шахты і руднікі. Яшчэ
не так даўно выдучай галіной на-
роднай гаспадаркі Хакасіі была
сельская гаспадарка, а ў нашы дні
ўдзельная вага прамысловасці да-
сягнула сямідзесяці працэнтаў. Па-
стаўна даследуюцца і адкрыва-
юцца багацейшыя радовішчы кар-
ысных выкапняў. Праз калісьці
пустыніныя, пакрытыя толькі бя-
концымі магілікамі Абаканскія і
Койбальскія стэпы пралеглі сеткі
чыгунак і аўтамабільных дарог,
лініі высакавольтавых электрапе-
радач, сучасныя арашальныя ка-
налы.

Багатая і прыгожая прырода
Хакасіі! Адным з цудоўных кут-
коў свету назваў Хакасію акадэмік
Сібірскага аддзялення АН СССР
М. А. Лаўрэнтэў: «Даліна, акру-
жаная гарамі, многа сонечных
дзён, Енісей, урадлівая зямля,
танная электраэнергія, у петрах —
уся табліца Мендзялеева». З вялі-
кай любоўю гаворыць пра родную
Хакасію паэт Міналай Дамажакаў:

Ты прыедзь да нас
неспадзявана
І пабачыш стэпаў акіяні,
Сталі берагамі акіяна
Горы Ала-таў і Саян.

Сталіца Хакаскай аўтаномнай
вобласці горад Абакан ператва-
рыўся ў апошнія дні ў буйны культур-
турны і прамысловы цэнтр са сто-
тысячным насельніцтвам. Цяпер
Абакан звязаны чыгуначнымі і па-
ветранымі трасамі амаль з усмі

ЛІСТ

куткамі краіны. У горадзе, акрамя
прамысловых прадпрыемстваў,
шмат навучальных устакоў і ўста-
ноў культуры.

Яскравым сведчаннем клопатаў
партыі аб развіцці нацыяналь-
най навукі з'яўляецца стварэн-
не ў 1944 годзе Хакаскага навуко-
ва-даследчага інстытута мовы, лі-
таратуры і гісторыі. Вучоныя ін-
стытута выдучы вялікую работу па
вывучэнні багатай гісторыі, мовы,
літаратуры і фальклору хакаскага
народа.

Больш як шэсцьдзесят нацыя-
нальнасцей адзінай сям'ёй жывуць
і працуюць на палях, заводах і
рудніках Хакасіі. Дзякуючы муд-
рай ленынскай нацыянальнай палі-
тыцы хакаскі народ мае цяпер вя-
лікі атрад спецыялістаў усіх галін,
кандыдатаў і доктараў навук, пісь-
меннікаў і мастакоў.

Вялікім крокам у развіцці куль-
туры хакаскага народа стала ства-
рэнне ў 1925 годзе хакаскай пісь-
мовасці. Выхад у свет у 1926 го-
дзе першых падручнікаў і ў 1927
годзе газеты «Хызыл аал» («Чыр-
воны улус») на хакаскай мове па-

Валянцін КАСАРОТАЎ

ЧОРНАЯ КРОЎ

І ЦЕЛА ГРАМАДЗЯНСКАЯ вайна.
На маладую Савецкую рэспубліку з усіх
бакоў наступалі ворагі. Не было хлеба. Га-
ладалі ўсюды...

... Падвечар харчатрад сабраўся ў каравульні.
— Кулак ведаюць аб нашым прыездзе. Да
ночы яны могуць схаваць усё збожжа. Нам трэ-
ба сёння ж вывесці лішкі збожжа. Філіпаў, ты
паедзеш у Чорныя Азёры, а я — у Сасноўку. —
сказаў харчакмісар і насунуў шлём па самыя бро-
вы. Потым ён, ужо ў дзвярах, спыніў яго:

— Філіпаў, пачакай! Ты як быццам родам з
Чорных Азёраў?

— Так.

— Помніцца, ты гаварыў, што быў з бацькам
на нажах... Твой бацька вельмі багаты?

Івук адказаў не адразу, пакатаў наском бота
мёрзлы камяк конскага гною, рэзкім штуршком
адкінуў яго ўбок і толькі потым загаварыў:

— Серадняк ён, толькі вельмі праніты. За ка-
лейку павесіцца, за дзве — заб'е. Помню, на
гумне ў нас на спіртах нават бярозкі пачыналі
расці, а ён гатоў быў выгнаць нас з маці ў свет...

— Давай, браток, едзь ты лепш у Сасноўку.
Там табе будзе лягчэй — усё ж не з бацькам
родным ваяваць...

□
Сярод ночы дзед Піліп працінуўся ад страшна-
га сну. Доўга ляжаў, усё думаў, што б мог зна-
чыць убачаны сон. Потым не сцяплеў, штурхнуў
у бок старую:

— Пёкла!.. Пёкла!.. Прачніся! Памерла, ці
што?

Старая спалохана ўскочыла:
— А? Што?

— Сон, гавару, дрэнны мне прысніўся. Да чаго
б гэта? — Піліп адкінуў стары кажух, якім на-
крываўся на ноч, і сеў. — Снілася мне, быццам
ацялілася наша карова. Цялятка гэта занадта
жывае нарадзілася і адразу пачало гуляць, матку
тузаць. Карова ўзлавалася і давай яго есці... І
храбусціць насцямі цяляці, а з рота ў яе бяжыць
чорная кроў...

— Божа, злітуйся, — перахрысцілася старая.
— Захавай і абарані. Можна, з Івучком што? Ця-
пер час такі, ніхто нікому добра не жадае. Ты
сам вінаваты, бацька. Праз твой характар узла-
ваўся ён на нас, нават пісьма не прышле. Вунь
людзі бачылі яго пад Казанню. Вярнуў бы яго
бог дамоў...

— Я ж яго па-бацькоўску папярэджваў: будзеш
знацца з чырвонымі — складзеш галаву ці за
грош.

У акно пастукалі.
«Вецер?» — стары падняў галаву.
Не, не вецер. Стук паўтарыўся.

— Гаспадар!

Піліп горкнуўся потным ілбом у аконнае шкло.
— Хто там? Чаго трэба?

— Харчатрад. Адкрывай вароты.
Стары маўчаў. На вуліцы таксама маўчалі.

Потым пачулася, як хтосьці пералез праз плот і
загрываў засаўкай, адчыняючы вароты.

Піліп сунуў ногі ў старыя валенкі, накінуў на
плечы кажух і выйшаў у двор. Не глядзячы на
харчатраднікаў, ён прайшоў да свірна, памаліўся
на крыж, накрэслены ў каляды крэйдай над
дзвярыма, павярнуўся і, раскінуўшы рукі, стаў
на парозе, доўгі і худы, быццам распяты Ісус.

— Паўночнікаў у свіран не пунчу!
Камісар пачаў тлумачыць старому, што будзе
ўзата не ўсё збожжа, а толькі лішкі.

— Няма нічога. Тыдзень назад усё вышкраб-
лі. Сам аддаў, не папскадаваў: у мяне ж сын
таксама ў чырвоных... Не верыце — глядзіце!

Стары шырока расчынуў дзверы.

Пакуль Піліп ламаў камедыю перад пустым
свірнам, харчатраднікі знайшлі схаванае збожжа
і пачалі грузіць на падводы.

У старога затрэслася сівал бародка:
— Усё прапала...

Гэтай жа ноччу ў Япыка ў двары таксама на-
мацалі штыкамі закапанае збожжа.

Потым зайшлі да багатай салдацкай удавы Ма-
рыны, папрасілі адкрыць свіран і здаць лішкі
збожжа.

— Ключа няма, — адказала ўдовачка.
— Куды ж ён падзеўся? — спытаў адзін ма-
ладзенькі чырвонаармеец.

Гаспадыня паглядзела на байца з ног да гала-
вы насмешлівым позіркам.

— Ключ у Карпатах згубіўся, а замок —
вось! — і яна зрабіла непрыстойны жэст.

— Тфу! — сплюнуў чырвонаармеец пад ногі
жанчыне.

— Рагуйце! Забіваюць! Гвалтуюць! — раптам
закрывала немым голасам удава.
З дамоў на вуліцу, як тараканы, выпалі люд-
дзі. Сабралася ледзь ці не ўся вёска. Узняўся

клалі пачатак развіццю хакаскай літаратуры. Першыя хакаскія пісьменнікі Васіль Кабякоў, Канстанцін Самрын, Георгій Куцандаеў, Андрэй Кузугашаў, Міхал Кокаў стваралі свае вершы і песні па ўзоры народнай творчасці. Выкарыстоўваючы рытміку і мастацкія сродкі фальклору, яны ўкладвалі ў свае песні новы змест. Натхнёныя ідэяй сацыялістычнага пераўтварэння Хакасіі, яны ўслаўлялі свабодную працу, партыю і вялікага правадыра народа У. І. Леніна, якія прынеслі свабоду і шчасце ў хакаскія стэпы.

Хакасіі!
Як хмара, люты,
Не страшны болей хан табе.
Дачка краіны ты магутная
І з ёй расцеш у барацьбе!

Першыя хакаскія пісьменнікі, не маючы сваіх нацыянальных ма-

вершаў ўслаўлялі перавагу маральных і духоўных сіл савецкага народа, перавагу савецкага ладу, дружбу народаў СССР. Заклікалі савецкі народ «непарушнай сцяной» стаць на абарону Радзімы. Дружба народаў прывесчана паэма Н. Дамажакава «Сястра», што найбольш поўна адлюстравала тэму вайны, паэт расказвае пра рускую дзяўчыну Галіну, якая вынесла з поля бою салдата-хакаса і аддала сваю кроў для яго выратавання. Дружба народаў, мужнасць і гераізм савецкага народа, адзінства фронту і тылу зрабілі непераможнай нашу Радзіму.

Мая Радзіма! Для цябе
Аднолькавыя ўсе народы,
Яднэш іх у барацьбе,
У працы час,
У дзень нігоды.

Калі на далёнім рубяжы
Упадзе салдат пад чорным небам,

наў, плённа працуюць пісьменнікі старэйшага пакалення Іван Касцякоў, Іван Коцюшаў, Генадзь Сысаяцін — паэт-перакладчык, маладыя пісьменнікі Сяргей Чарноў, Каркей Нербышаў, Аляксандр Чарпакоў, Андрэй Халараў і іншыя.

Вершы паэтаў М. Кільчычакова, М. Чабадаева, М. Байнава, І. Коцюшава і іншых публікаваліся ў цэнтральных газетах і часопісах. Усесаюзны чытач знаёмы з іх паэтычнымі зборнікамі, выдадзенымі ў Маскве. Музычная камедыя Міхала Кільчычакова «Мядзведжы лог» абышла каля васьмідзясяці тэатраў краіны.

Раман Мікалая Дамажакава «У далёкай зале» быў выдадзены ў 1970 годзе «Роман-газетой», а ў 1972 годзе выдавецтвам «Современник». Раман прызнан адным са значных твораў прозы цюркамоўных літаратур Сібіры.

Лёс хакаскага народа ў гады рэвалюцыйнага абнаўлення калісці «забытай бога» ускраіны Расіі, ломка феадальна-родавых адносін сярод пастухоў і паліўнічых, шлях народа да новага жыцця і яго небывалы духоўны рост пад уплывам ленінскіх ідэй — усё гэта ўмясцілася ў рамкі невялікага сацыяльна-бытавога рамана. У рамана моцна гучыць думка аб інтэрнацыянальным брацтве савецкіх народаў, аб'яднаных адзінай вялікай мэтай.

Творы паэта-песенніка Івана Касцякова шырока вядомыя хакаскаму чытачу. Яго песні «Чаромха», «Свету» — мір!, «Абаканскія хвалі» часта гучаць у перадачах Усесаюзнага радыё. За апошнія гады Іван Касцякоў апублікаваў два зборнікі паліўнічых аповяданняў і аповесць «Шаўковыя пояс». Яна прывесчана каханню беларускай дзяўчыны Галіны і хакаскага хлопца Паскіра Сартыкава, выпрабаванаму і ўзмацеламу на франтах Вялікай Айчыннай вайны, іх мужнасці.

Значны ўклад у хакаскую паэзію зрабілі М. Чабадаеў, М. Кільчычакоў і М. Байнаў. Іх паэмы «Усяго добрага!», «Думы пра стэп», «Падарожжа ў часе», «Напевы каханя» адлюстравваюць значныя перамены ў жыцці і духоўным свеце хакаса. Тут мінулае пераклікаецца з сучаснасцю.

Духам народнай паэтычнай творчасці насычана паэзія Міхала Кільчычакова. Яго вершы поўныя

роздуму аб сэнсе чалавечага жыцця, аб зайздроснай долі маладога пакалення хакасаў.

У апошнія гады, перыяд вялікіх пераўтварэнняў у Хакасіі, атрады пісьменнікаў папоўніліся свежымі сіламі, якія групуюцца вакол альманаха «Ах тасхыл» і газеты «Ленін чолы». У літаратуру прыйшлі маладыя пісьменнікі Г. Тапанаў, К. Нербышаў, А. Чарпакоў, Ф. Бурнакоў, Г. Сараканаў, В. Майнашаў, А. Халараў. Тэматыка і змест іх твораў разнастайныя:

Яшчэ на заранку развіцця мастацкай літаратуры нашы пісьменнікі імкнуліся далучыць свой народ да твораў пісьменнікаў братніх народаў. Цяпер хакаскі народ чытае на роднай мове творы Пушкіна, І. Някрасава, Гогаля і Шаўчэнкі, Райніса і Броўкі, Коласа і Танка, Горкага і Шалахава, Шэкспіра і Гюго і многіх іншых класікаў рускай савецкай і зарубежнай літаратур.

Хакаскія пісьменнікі пастаянна адчуваюць увагу і клопаты з боку КПСС і яе кіроўных органаў, праўленняў Саюза пісьменнікаў СССР і РСФСР. Пастаянны творчы сувязі з прадстаўнікамі братніх народаў, ўзаемапераклады твораў, правядзенне тыднёў літаратуры і мастацтва ў суседніх нацыянальных раёнах і краі садзейнічаюць росту майстэрства нашых пісьменнікаў. У ліпені 1964 года ў Хакасіі і Тувінскай АССР праходзіў тыдзень літаратуры Беларусі. У гасцях у хакаскага чытача пабывалі беларускія пісьменнікі Пятрусь Броўка, Максім Танк, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Павел Кавалёў, Міхась Калачынскі, Янка Скрыган, Анатоль Вялюгін. У гэтыя дні абласная газета «Ленін чолы» апублікавала вершы і аповяданні беларускіх пісьменнікаў у перакладах М. Чабадаева, Н. Дамажакава, І. Коцюшава, В. Угдынекава, І. Касцякова.

Маладая хакаская літаратура развіваецца як адна з раўнапраўных у вялікай сям'і шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

І славіць сталіца яе здарэнне —
Хакасіі — самай малодшай сястры.
Жыві і красуйце на мір і ціцценне,
З табой назаўсёды ў дарозе слобры.

А. КЫЗЛАСАВА,
малодшы навуковы супрацоўнік
сэктара літаратуры і фальклору
Хакаскага навукова-даследчага ін-
стытута мовы, літаратуры і гісторыі.

З ХАКАСІІ

стацкіх традыцый, вучыліся ў рускіх пісьменнікаў, перакладалі іх творы, далучаліся пад іх уплывам да літаратуры сацыялістычнага рэалізму. Не выпадкова першыя аповесці В. Кабякова «Айдо» і Г. Куцандаева «Майорныя оскені» («Жыццё Маёра») насілі аўтабіяграфічны характар. Яны былі напісаны пад непасрэдным уплывам твораў М. Горкага і іншых савецкіх пісьменнікаў.

Новы чалавек — будаўнік сацыялізму, новы побыт і ўзаемаадносіны вольных народаў і свабодная праца сталі асноўнай тэмай творчасці хакаскіх пісьменнікаў.

Не, недарма
песню спяваю,
Гора няма —
ні шамана, ні бая.
Маеш, народ,
пашы, атары.
Пенься штогод,
поўная чара.

У перыяд Вялікай Айчыннай вайны ў літаратуру прыйшлі новыя сілы: Мікалай Дамажакаў, Іван Коцюшаў, Іван Касцякоў, Міхал Аршанаў. Патрыятычны матыў паэзіі хакаскіх пісьменнікаў гэтых гадоў арганічна ўліваўся ў шматнацыянальную савецкую паэзію. Хакаскія пісьменнікі ў сваіх

Крыві дадуць іму дажджы,
Жыццё — сябры, як будзе трэба.
Вось куля рускага знайшла —
Хакасу свет ад болю вузкі.
Калі хакаса апыла —
На дапамогу прыйдзе рускі,
Хай славіцца наш край такі,
Непераможны на вянкі.

Хакаская савецкая літаратура за кароткі тэрмін прайшла паскоранае развіццё ад чатхана, г. зн. вуснапаэтычнай творчасці, да рамана.

Калі ў трыццатыя гады хакаская паэзія ўслаўляла жыццё і працу цяжкую вызваленнага жывёлавода, пастуха, паліўнічага, гаварыла аб разнаўоленні жанчыны і росце культуры, то ў пасляваенныя гады яе змест паглыбіўся. Пасляваеннае будаўніцтва, рост эканомікі і культуры, дабрабыту народа дае багаты матэрыял для паэтычнай творчасці. Паэты ўслаўляюць вялікія будоўлі, мірную працу на роднай зямлі.

Вядучую ролю ў хакаскай літаратуры ў апошнія гады адыгрываюць кандыдат філалагічных навук, дацэнт Абаканскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута паэт і празаік Мікалай Дамажакаў, выпускнікі Літаратурнага інстытута імя А. М. Горкага паэт і драматург Міхал Кільчычакоў, паэт і празаік Міхал Чабадаеў, паэт Малсей Бай-

шум, лаянка. Бабы плачуць, мужыкі пагражаюць, трасуць над галавой дужымі кулакамі. Харчатрад сабраў збожжа і паехаў. Услед яму з натоўпу пачуўся свіст. Потым пайшлі размовы: — Прагаладаліся Саветы! — Нават мяшок з лебядой забралі... — Гавораць, за народ ваююць, а самі... — Да баб прыстаюць. Выкарыстаўшы мітусню, багацеі адышлі ўбок, параліліся і вырашылі адбіць павезенае збожжа. Шліп, Япык з сынамі і яшчэ некалькі мужыкоў, як зграя ваўкоў, не марудзячы, пагналіся за харчатрадам.

У гэты час другая група харчатраднікаў на чале з Івуком Філіпавым ехала з цяжка грузанымі санямі з Сасноўкі. Выехала адтуль глыбокай ноччу. Справа там абышлася без сутычак, і збожжа сабралі многа. Чырвонаармейцы былі стомленыя, але ўзбуджаныя і вясёлыя.

У лесе стаяла глухая цішыня. І тут адчувалася набліжэнне вясны. Скінуўшы з вяршыні калматыя белыя шапкі, чарнелі дрэвы, у ноздры біў моцны пах нагрэтай за дзень смалы і хвоі. Ледзь не чапляючыся за верхавіны дрэў, над лесам плылі нізкія, цяжкія воблакі.

... Вось ужо тры гады, як Івук не быў дома і раптам нечакана-негадана трапіў у родныя месцы. Добра б убачыцца з маці... Ды і з бацькам хочацца сустрэцца. Ці змяніўся ён? Здаецца Івук збожжа, і можна будзе на гадзіну-

другую заглянуць дамоў. Напэўна, абрадуюцца. Як-ніяк, а дом родны.

Раптам з цёмных кустоў з'явіліся нейкія людзі. Двое схавалі пад вуздэчку прырэзанага каня. «Дэзерціры!» — падамаў Івук.

— Прэці! Стреляць буду! — закрычаў чырвонаармеец з прырэзанага падводу. Але не паспеў ён узняцца за вінтоўку, як яго збілі з мяшкоў.

Перад Івуком вырасла вельмі знаёмая, доўгая, як жэрдка, фігура старога. Хто гэта — успамінаць няма калі. Івук ускочыў у сані, агрэў жарабца пугай. Жарабец, рвануўшы, абышоў прырэзанага падводу. Але сані зачэпіліся і перакуліліся ўбок.

Івук упаў у снег. Жарабец матаў мордай, стараючыся пазбавіцца ад учэпстай хваткі доўгага старога, але, падпарадкоўваючыся жылістым жалезным рукам, павярнуў к гурчару і ўперся ў вежавую сасну. Хруснула аглобля.

Хтосьці чэраўна ўскрыкнуў... Па лесе пракаціўся выстрал, яшчэ адзін... — А-а, ты страляць?

Івуку голас здаўся знаёмым. «Ці не сусед? Сапраўды, ён! Гэта Япык па-мядзведжы падмаў нашага пад сабе...» Івук выстраліў. Але тут жа, збіты моцным ударам, упаў тварам у снег. Усё наўкола паплыло...

Харчатраднікі ўсе палеглі на дарозе — хто з разбітай галавой, хто з куляй у сэрцы.

Узняўся вецер, пачаўся буран. Бандыты хрысціліся: і бог за іх!..

Япык снегам вымываў скрываўленыя рукі, выцер іх крысой кажуха і падышоў да жарабца. Але той, пачуўшы рэзкі пах самагона, матнуў мордай, вырваўся і панёсся па дарозе к сялу.

— Што стаіш? Лаві! — прыкрыкнуў Япык на сына, але, успомніўшы, што той кульгавы, безнадзейна махнуў рукой. — Даставай бутэльку.

Піць спакойна не мог. Дрыжалі рукі, халоднае рыла бутэлькі стукала аб зубы.

Уклаўшы сваіх раненых і забітых наверх мяшкоў са збожжам, бандыты звярнулі на старую дарогу, якая вядзе да хаты лесніка. Ужо ад'ехаўшы даволі далёка, заўважылі, што няма Піліпа.

— Калі жывы, сам знойдзе дарогу, — сказаў Япык.

Івук апрытомнеў і пачуў дзесьці недалёка стогі...

Было ўжо светла. За рэдкім ляском гарэла барвовая зара. Неба праяснілася. Снег пасля сціхлага бурану іскрыўся пад сонцам, пад ім сямтам прасвечалі карычневыя плямы, а па асобных баках дарогі бугрыліся паўзаненыя трупы...

... Стогі паўтарыўся. Івук, перасільваючы боль, павярнуў галаву і ўбачыў, што пад сасной ляска чалавек і нечаслухмянымі адубелымі пальцамі спрабуе набраць снегу.

«Хто ж гэта?» — падумаў Івук. Цягнуць апухлую нагу, ён падпоўз да раненага і, набраўшы ў жменю снегу, павярнуў да сябе галаву незнаёмца...

— Бацька! — Івук лёгка, каб не прычыніць болю, пагладзіў бацьку па шыяце. — Бацька!

Піліп адкрыў адно вока, пільна паглядзеў на сціленага над ім сына, на чырвонаармейскі шлем.

І шурпатыя, у сніж жыллах, старэчыя пальцы пацягнуліся да яго горла. Але задрыжала, не дацягнуўшыся, бацькоўская рука і бяспільна ўпала. З рота старога выцек чорны згустак крыві. І адна кропля, аддзяліўшыся, застыла ў яго сёвай барадзе...

Свая кроў... Чорная кроў...

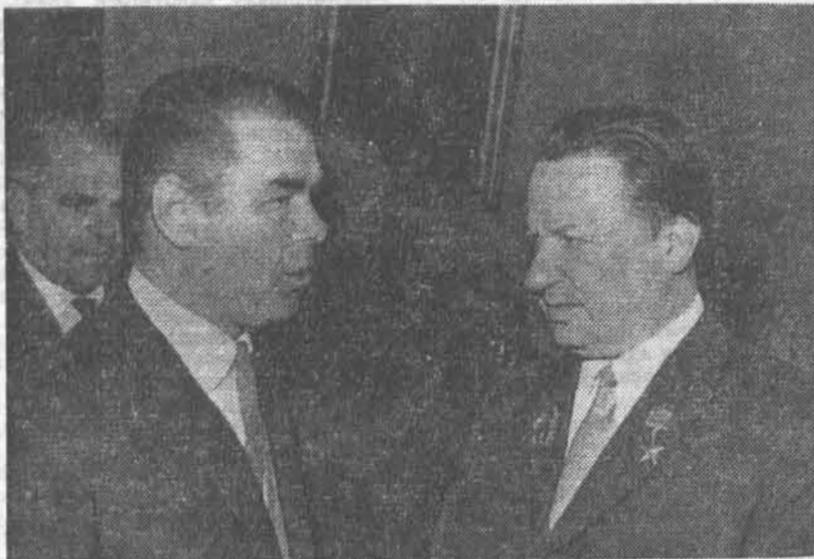
Раніцай харчатраднікі злавлі ў вэнанай збруі з крывавамі плямамі жарабца, які насіўся па сяле. Так даведаліся аб страшнай трагедыі, што адбылася на лясной дарозе.

Загінуўшы чырвонаармейцаў пахавалі з воінамі ўшанаванымі. Бандыты ў хуткім часе сталі перад судом.

А маці Івука не ведала, што рабіць: ці то чаваць мужа, ці то сядзець ля пасцелі сына, які ўвесь час трызінуў...

Пераклад з марыйскай.

НЕЗАБУНЫЯ СУСТРЭЧЫ

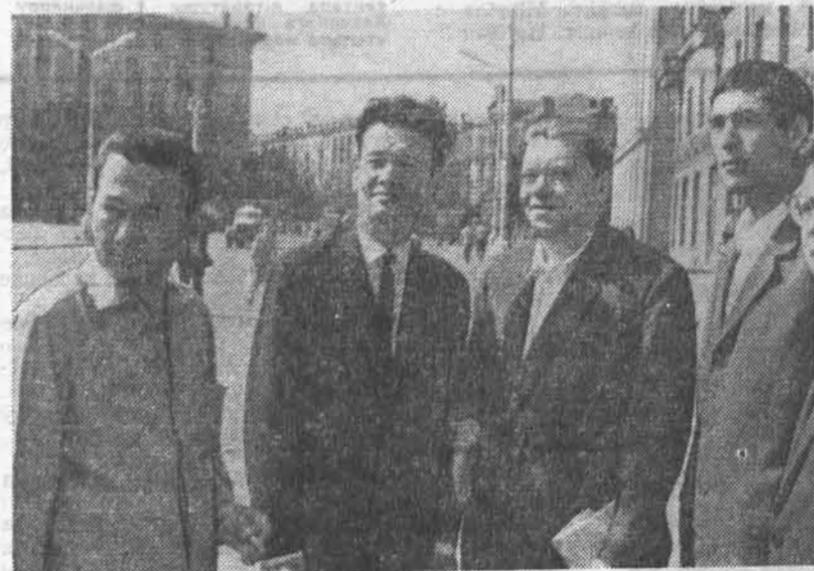

Кастусь Кірзенка і Юрый Збанаці.

Юлій Ванэг

Іван Шамкін,

Пімен Панчанна (другі справа) знаёміць з Мінскам гасцей з Кара-Калпацкай АССР С. Саліева, Д. Айтмуратава і К. Саіпава.

Мумін Канаатаў і Генадзь Бураўкін.

Фота Ул. КРУКА.

Эўгеніюс
МАТУЗЬВІЧУС

Літва

ПЕРАКЛІЧКА СЯБРОЎ

БЕССМЯРОТНАСЦЬ

Вы, хто памёр
у холадзе, у брудзе,
у палоне,
ад тыфу, ад голаду, ад ран,
Вы, каго павесілі
на вуліцах і плошчах Адэсы,
Мінска, Пскова,
каго расстралялі ля сцен
Варшавы, Белграда, Львова
(калі перамога была ўжо
недалёка), —
Вы сёння з'яўляецеся, ва ўсёй
сваёй сутнасці,
як крык папярэджання
перад новай пагрозай.
Вы, хто памёр
у Штутгофе, у Майданеку,
у Панерай,
у каўнаскіх фортах,
Вы, хто памёр
у ледзяной вадзе карцараў

і на калючых дратах,
Вы сёння з'яўляецеся, ва ўсёй
сваёй сутнасці,
і як прысуд,
і як сумленне часу.
Пакуль жыве пра вас памяць,
Жывеце і вы самі.
І вы побач з намі,
Калі мы выбіраем;
За каго? З кім?
Вы сёння з'яўляецеся, ва ўсёй
сваёй сутнасці.
Вы — у нас. Вы — у жыцці.
Вы — мы.
Сутнасць. Выбар.
Вы, паміраючы,
Напісалі на сцягах часу
Свае імёны
І накрэслілі заповіт
Будучым пакаленням.

Пераклаў А. ВЯРЦІНСКІ.

З ДАРОГІ У ДАРОГУ

ВОСЬ І КОНЧЫЛАСЯ гара-
чае лета. Пусцеюць вакзалы
і аэрапорты, спяшаюцца дадо-
му загарэлыя адпускнікі. А ў мяне
знаёмыя часам пытаюцца: «Як адпа-
чывалася?» І я жартую:

— Загараў пад запаларным сон-
цам, піў ваду з Катуні, Обі і Енісея,
праляцеў на самалётах і верталётах,
праплыў на параходах тысячы кіла-
метраў. Ад зморы не чуў ног, а ду-
шою акрыяў і памаладзеў, надыхаўся
смольным таёжным ветрам, наглядзеў-
ся, што іншы і за ўсё жыццё не ўба-
чыць. Можна гэта і ёсць найлепшы ад-
пачынак, «абагачальная» сфера пры-
роды і людзей, без якой поспа і сумна
жыць.

Жарты жартамі, а сёлетняе лета
было ў мяне самае багатае на пада-
рожжы, уражанні і сустрэчы. Чэравень
прашумеў закаласелымі стэпамі Ку-
лунды, горнымі рэкамі Алтая, адшу-

ра» і «Шляхам жыцця», дзе марыў
пра вольную і шчаслівую Беларусь. А
побач стаіць дом, у якім жыву і тва-
рыў вялікі Кабзар. Пецябург — Пет-
раград быў калыскаю многіх літара-
тур, прытулкам вялікім сынам братніх
народаў. Ленінград і ленінградцы вер-
ныя традыцыям братэрства. Іх сардэч-
ную ўвагу і шчырую любоў мы адчу-
ваем на кожным кроку. Даўняя друж-
ба з ленінградскімі пісьменнікамі ўз-
мацнела яшчэ больш, мы ўзбагаціліся
новымі сябрамі.

У Смольным, побач з пакоямі, дзе
жыву і працаваў Ленін, у гутарцы з
сакратаром Ленінградскага абкома
КПСС З. Кругловай ленінградскія і
беларускія пісьменнікі дамаўляліся аб
ўзаемным выданні анталогіі паэзіі Бе-
ларусі і Ленінграда. Гэта сімваліч-
на. І вельмі канкрэтнае развіццё шчы-
рай дружбы братніх народаў і літара-
тур.

А жывень пачаўся самым незабуў-
ным падарожжам па маршруце Мінск

Сяргей ГРАХОЎСКІ ТАЙМЫР,

гаў вогнішчамі на ўзбярэжжы шыро-
кай Обі, узбагаціў знаёмствамі з доб-
рымі людзьмі, звёў і падружжы з пісь-
меннікамі Масквы і Ленінграда, Ір-
куцка і Уфы, Новасібірска і Ташкен-
та, Казані і Баку. А сустрэчы з доб-
рымі сябрамі — самае вялікае багац-
це, свята душы, дзелаваў урачыстасць
нашай дружбы. Мабыць, супольныя
паездкі пісьменнікаў усіх братніх рэ-
спублік — самае яскравае свед-
чанне дружбы савецкіх народаў, бра-
тэрства нашых літаратур, сведчанне
асабістай увагі і павагі, павышанай
цікавасці да творчасці тваіх сяброў і
іхніх сяброў, да жыцця народаў-брат-
роў. А літаратура была і будзе люст-
рам душы народнай.

У ліпені разам з Генадзем Бураўкі-
ным, Нілам Гілевічам, Іванам Грамо-
вічам, Алесем Савіцкім і пляменніцай
Янкі Купалы Ядвігай Раманоўскай
прыляцелі ў спякотны Ленінград. Кан-
чаліся белыя ночы. Горад на Няве
святкаваў юбілей нашага вялікага пес-
няра. Ленінградцы слухалі Купалавы
вершы ў арыгінале і ў перакладах
М. Браўна, М. Камісаровай, В. Ке-
жуна, Л. Хаўстава. Беларускае слова
гучала ў цэхах Неўскага машынабу-
даўнічага завода і оптыка-механічнага
аб'яднання, у воінаў Ленінградскай
ваеннай акруці, вершы і ўспамі-
ны пра Купалу слухалі мільёны
ленінградцаў па тэлебачанні. А піл-
неры Балтыйскага завода ў сваім цудоў-
ным лагера на ўзбярэжжы Фінскай
затокі парадавалі ўсіх вялікім канцэр-
там з беларускіх песень, вершаў і ка-
зак.

Разам з ленінградскімі сябрамі мы
прыехалі на 4-ю лінію Васільеўскага
вострава, да дома № 45, дзе некалі
малады Купала пісаў свайго «Гусля-

— Масква — Краснаярск — Дзіўна-
горск — Ігарка — Дудзінка — Нарыльск.

ЕНІСЕЙСКІЯ СУСТРЭЧЫ

Наша беларуская група — Янка
Брыль, Алесь Адамовіч, Мікола Аў-
рамчык, Дзмітрый Бугаёў, Навум Кі-
лік і я — даўно «прыцэрлася» ў далёкіх
падарожжах. Вельмі важна, калі ў да-
розе ёсць ўзаемнае разуменне, увага
і блізкасць, кантакт характараў і наст-
роў. Гэтыя акалічнасці стваралі ат-
масферу прастаты, лёгкасці і весель-
сці адносін, рабілі падарожжа радас-
ным і асабліва цікавым. Кожны з нас
адчуваў, што прадстаўляе літаратуру
і народ, імкнуўся неслі свой «паўпра-
даўскі» абавязак з гонарам. Дарэчы,
хоцца лішні раз напамінь мала-
дзейшым таварышам: дзе б вы ні бы-
лі, заўсёды памятайце, каго вы і што
прадстаўляеце.

Мабыць, хочць адступленняў і ван-
дроўніцкіх эмоцый!

Наш «літаратурны» «ІЛ-18» адар-
ваўся ад напаленага, як патэльнага,
Дамадзедзюскага аэрапорта і ўзяў
курс на ўсход. У кожным салоне чула-
ся руская, узбекская, чувашская, бе-
ларуская, татарская гаворка.

Мы ляцелі насустрач ночы. Над на-
мі мігцелі зоры, а ўнізе — разлівы аг-
нёў на прасторах Сібіры. Мы абганілі
час на чатыры гадзіны. Краснаярск
сустрэў нас у поўнач шматколер'ем
рэклам і вітрын, шчодрым электрыч-
ным святлом вялікага люднага горада.
І гасцініца на самым узбярэжжы шы-
рачэзнай ракі завецца «Агні Енісея».

А раніца вяліка літаратурная сям'я
паснедала за адным сталом і ад-
разу ўключылася ў таропкі, імклівы
рытм работы: адкрыццё Дажды савец-

ПРАДАВЕЦ КВЕТАК

Вясенні дзень развееў хмары.
Па вуліцах народ снуе.
На людным месцы ля бульвара
Дзядуля кветкі прадае:

Фіялкі сінія, як неба,
Канваліі, півоняў жар...
Стары ўсміхаецца: не трэба
Яму хваліць такі тавар.

Вунь колькі сэрцаў закаханых,
Паглядаў палкіх, трапяткіх!
Ці ж таргавацца хлопцы
стануць
За нейкія там пятакі?!

Дзядулю ж радуець
не грошы, —
Не згоніш імі сівізну! —
Ён раздае людзям харошым
Сваю апошнюю вясну.

Жывы букет, нібы прычасце,
У кожную кладзе далонь,
Бо хоча, каб нашчадкаў шчасце,
Як кветкі гэтыя, цвіло.

Пераклаў Хв. ЖЫЧКА.

**РАЗМОВА
З ЛЕЙТЭНАНТАМ АВІАЦЫ**

— Я нявесту тваю люблю.
Лейтэнант маўчыць.
— Я пяшчотай яе атулю.
Лейтэнант маўчыць.
— Што маўчыш? Я не глупства
мялю...
Лейтэнант маўчыць.
— Можа, я яе разлюблю...
Лейтэнант устае.

Лейтэнант мёртвы,
ён упаў з вышыні ў ваду.
Лейтэнант мёртвы,
і я з мёртвым гаворку вяду.

Памыляюцца ў небе адзін
толькі раз —
валасы пераблытаны,
позірк пагас.
Да мяне падышоў,
у імклівым рыўку
на плячо палажыў трапяткую
руку.
Ён не мае цяпер ні двара,
ні кала.
Быццам неба, любоў у яго

была
да дзяўчыны семнаццаці год...
Яна плакала ад журботных
турбот.
Мы стаім твар у твар —
жывы і мёртвы стаім,
не равеснікі,
не сапернікі з ім.

Воблік твой паўстае
прада мной, лейтэнант,
я не дам у крыўду яе,
лейтэнант.
Лейтэнант да мяне
падыходзіць
бледны, нібы сцяна,
заслона з вачэй спадае,
як штора з акна.
І я ўпершыню любоў
спасцігаю,
і я ўпершыню адчуваю,
што мацней за ўсё на зямлі —
яна.

Пераклаў П. МАКАЛЬ.

ЛОСЬ

Калі ў аблоках калыхаўся
месяц,
Да возера ляснога ўранні ціха—
Гадоў мо пяць таму назад
ці дзесяць—
З ласём на вадапой прыйшла
ласіха.

Лось помніць добра:
У світальнай цішы
Раздаўся стрэл смяротны
браканьера.
Напуджаны і ледзь жывы
ён выйшаў
І што няма ласіхі —
не паверыў,

Сівы, нібыта прысак,
Шэры, злосны,
Блукае лось па лесе адзінока.
Я з ім сустраўся,
Дзе шумелі сосны,
Дзе сіні плёс разгойдваўся
шырока...

Пераклаў І. КАЛЕСНІК.

кай літаратуры на самай прыгожай у горадзе плошчы Рэвалюцыі, сустрэчы з чытачамі на кніжным базары, выступленні на прадпрыемствах, у парках, маладзёжных інтэрнатах, на агіт-пляцоўках новых мікрараёнаў. Усе ледзь паспявалі з аднаго выступлення на другое. І ўсюды гарача сустракалі літаратараў зацікаўленыя аўдыторыі — ад піянераў да пенсіянераў. Вярталіся ў гасцініцу ноччу, але ўзбуджэнне і розніца ў часе, да якога не адразу прывыкаеш, не давалі заснуць. Мы дапазна блукалі па горадзе і па прыгожай узбярэжнай шырокага, залітага мігатымі агнямі Енісея.

Асобна, непадалёк ад прычалу рачнога порта, сталіць невялікі параходзік з двума чорнымі трубама і выразным надпісам на борце «Св. Мікалай». Гэта той самы «Св. Мікалай», на якім у 1897 годзе Уладзімір Ільіч Ленін разам са сваімі сябрамі адправіўся з Краснаярска ў Шушанскую ссылку. Цяпер тут музей.

На многіх дамах, якія шчыра збера-

Нарыльск, 1972.

нямі, мяхамі з гуркамі, цыбуляй, яблыкамі і капустай. За тры месяцы навігацыі на Крайнюю Поўнач трэба перавезці мільёны тон грузаў — абсталяванне для шахтаў і геалагічных партый, заводаў і фабрык, прадукты на доўгую зіму, прамтавары і падручнікі, цэмент і цацкі для маленькіх дудзінаў і нарыльчан. Таму ўсе параходы і цяплаходы грузяцца «па звязку».

Прагудзеў развіталы гудок, адплылі прычалы, паменшалі, а хутка зніклі зусім заводы і дамы Краснаярска. Злева і справа — зялёныя маладзёжныя астравы. На іх утульныя жоўтыя і блакітныя дамы адпачынку, турыстычныя базы, прафілакторыі, піянерскія лагеры. Па берагах узнімаюцца скалістыя горы, зарослыя вевямымі соснамі і лістоўніцамі, кустамі шыпынінкі і глогу. Чым далей на Поўнач, усё радзей і радзей сустракаюцца прыстані і сёлы. А там, дзе спыняемся, каля сходзілу мноства людзей — сходзіць і садзіцца геалагі, буравікі, рыбакі і паляўнічыя, лесаходы і трактарысты. Такое ўражанне, што тут усе ведаюць адзін аднаго, хоць і жывуць за сотні кіламетраў.

На змярканні ўсе пасажыры выспалі на палубу і ўгледзіліся за правы борт. «Ангара! Ангара!» — голасна віталі сустрэчу дзвюх магутных сібірскіх рэк. А хутка ўсё пільна і трасачкі трывожна сачылі, як наш «Антон Рубінштэйн» праходзіў праз Казачынскі парог. Тут Енісей сісцнуў камяністымі гарамаі да 700 метраў, а на дне залегла камяністая града з вузкімі пратокамі. На мосціку наш пасябелы, вопытны і заўсёды спакойны капітан Мікалай Мікалаевіч Балакін. Трыццаць пяць гадоў ён водзіць судны па Енісею, адкрывае і закрывае навігацыю, не раз хадзіў да Дзіксана, за ледаколамі вёў цяплаходы па Ледавітым агняне. У вольныя ад вахты гадзіны ён нам расказваў пра норавы і прыгажосць Енісея, пра сёлы і гарады на яго берагах:

— Тысячы людзей мы перавезлі на Поўнач, — расказвае Мікалай Мікалаевіч. Мільёны тон грузаў дастаўляем у Дудзінку і ў Нарыльск — і ўсё мала. Асабліва люблю плаваць ранішай вясной, усед за вільнямі крыгамі, і калі закруціць першая пурга.

Мікалай Мікалаевіч даўно мае права на пенсію, але пра спакой і не думае, не можа без Енісея, а Енісею патрэбны такія, як капітан Балакін. Ён у душы паэт. Бо толькі паэт можа так захапляцца суровай прыгажосцю, так натхнённа расказваць пра астравы, перанаты і парогі, пра халодныя ночы з палючымі зорамі і туманнымі світанамі. Ён ведае і любіць класічную і сучасную паэзію, сабраў з многімі сібірскімі пісьменнікамі.

Ноччу праплылі заліты агнямі Енісейск, Назімава і Туруханск. На высокім правым беразе ў сасновым бары

[Заканчэнне на 10—11-й стар.]

ТАЙМЫР...

гаюць краснаярцы, мемарыяльныя дошкі паведамляюць, што тут жыў, бываў, працаваў, сустракаўся з сібірскімі марксістамі Ленін. Ідзеш па вуліцах і чытаеш на мармуровых плітах жывую гісторыю барацьбы ленинскай партыі за наш сённяшні светлы дзень. Уяўляеш, што некалі пры газніцы ў заваяным сум'етамі доміку сьсылны Ільіч марыў пра наша братэрства, пра росквіт прыгнечаных народаў, пра электрастанцыі на берагах Дняпра. Ангары і Енісея. А мы ўбачылі здзейснай ленинскую мару. Убачылі тут, на магутнай сібірскай рацэ, славетную Краснаярскую ГЭС і новы, пранізаны святлом бярозавых гаёў і блакітам віратлівых хваляў, горад Дзіўнагорск вымкнуў з са крутога навароту горнай дарогі: ад схілу сапраўды дзівоснай гары да самага берагу выраслі прыгожыя сучасныя дамы самых нечаканых колераў і адценняў. Жоўтыя, сінія, аранжавыя балконы, ружовыя і блакітныя фасады адразу ствараюць святочны настрой, веселяць душу сваёй маладосцю і святлом. Горад сапраўды маладзёжны, камсамольскі. На будаўніцтва Краснаярскай ГЭС аднымі з першых прыехалі беларускія камсамольцы з Іванаўскага раёна. Былі палаткі і баракі, завярху і марозы. Усё перажыла дружная шматмоўная сям'я маладых. У жніўні 1959 года ў бурны хвалі ракі быў скінуты першы камень з надпісам «Скарыся, Енісей!» Тут ён з абодвух бакоў сісцнуў высокімі гарамі, дно вымашчана гранітам, будаўнічы матэрыял — побач. Намаганьнямі тысяч неадольных будаўнікоў узнялася плаціна на 124 метры ўвышыню і працягнулася па грабяні на 1100 метраў. Бетону, укладзенага ў

цэла плаціны, хапіла б на шырокую аўтастраду ад Масквы да Краснаярска — на ўсё 4100 кіламетраў.

Краснаярская ГЭС цяпер самая буйная ў свеце. Яе магутнасць 6 мільянаў кілават. Электрастанцыя абсталявана ўнікальнымі гідрагенератарамі па 508 тысяч кілават кожны. У бласконцай машынавай зале ледзь чуцны гул і амаль не відно людзей: 5—6 чалавек сочаць за прыборамі, за галоўным пультам сядзіць адзін энергетык і назірае за дзейнасцю самай дасканалай аўтаматычнай і вылічальнай тэхнікі. Мы праехалі па плаціне, глядзелі на горад і пенныя буруны Енісея з галавакружнай вышыні, а за плацінаю разлілося шырокае Краснаярскае мора. Па берагах там-сям тыраць верхавіны затопленых сосён і лістоўніц.

Але ж плаціна перарэзала галоўную транспартную артэрыю Сібіры. Усе грузы на Поўнач за кароткую навігацыю ідуць па Енісею. Перад гідрабудаўнікамі стала складаная задача, і яны яе паспяхова вырашылі. Зканчэнецца збудаванне ўнікальнага суднапад'ёмніка, які ў спецыяльнай «ванне» будзе перацягваць цяплаходы і дызельэлектраходы праз стометровую плаціну, і яны будуць ісці без перапынку ад створа Саянскай ГЭС да вусця Енісея. Мы бачылі, як укладаюцца спецыяльныя рэйкі, абсталёўваецца наваротны круг і манітруецца тал першая ў свеце «ванна» для караблёў.

Дзіўнагорск, як усе новыя будоўлі, тыповы інтэрнацыянальны горад, тут дружна жывуць і працуюць, вучацца і гадуець дзеці прадстаўнікі ўсіх рэс-

публік і нацыянальнасцей Краіны Саветаў.

Але самае цікавае, хваляючае і рамантычнае наперадзе. Мы едзем...

**У КРАЙ СОНЕЧНЫХ
І ПАЛЯРНЫХ НАЧЭЙ**

Да нашай беларускай групы далучыліся маскоўскія паэты Ірына Валабуева і Сяргей Вікулаў. Сылліся і пасябравалі адразу.

Сонечнай жнівеньскай раніцай ідзем на рачны вакзал. Гэта зусім побач. Астравы на Енісеі патанаюць у блакітнай смуге, па вадзе імчацца «Ракеты» і «Метэоры», тарахняць маторкі, спяшаюцца грузаныя баржы. Пасля спякотных дзён раніца свежая, чыстая і вільготная. Таму не спыняемся, разглядаем рэдкія старыя дамы. На чырвоным цагляным доме № 72 на вуліцы Дубровінскага мемарыяльная дошка. Тут некалі было паліцэйскае ўпраўленне, у якім У. І. Ленін, А. А. Ванееў, Г. М. Кржыжанкоўскі, В. В. Старкоў рэгістраваліся як гласныя палітычныя паднаглядныя і атрымлівалі праходныя пасведчанні.

Мемарыяльная дошка і на рачным вакзале. Будынак новы, але адсюль некалі на «Св. Мікалай» адільваў Ленін у Шушанскае, глядзеў на гэтыя астравы і берагі, думаў аб будучым народаў Расіі. Імя Леніна з намі было заўсёды, здзейсненыя ленинскія запаведы радалі і здзіўлялі на кожным кроку.

Каля прычалу стаяў беленькі прыгожы дызельэлектраход «Антон Рубінштэйн» — наш пльвучы дом на чацвёра сутак. Швартаваліся і выходзілі ад прычалу «Пётр Чайкоўскі», «Сяргей Пракоф'еў», «Мадэст Мусаргскі» — цэлае сусор'е айчынных кампазітараў, увасобленых у параходы блакітнай сібірскай магістралі. Наш цяплаход пасажырскі, але ўсе трумы і палубы забіты бочкамі, скры-

У ГЭТЫМ ХРАМЕ піхто не павышае голасу. Тут, у Інстытуце старажытных рукапісаў імя М. Маштоца — Матэнадаране, пануе цішыня, быццам народжаная ў глыбіні вякоў.

На стэлажах выставачнай залы — пажоўкля ад часу рукапісы: маленькія, з дзіцячым далонь, і велічэзныя — такія велічэзныя, што на адзін пергаментны ліст, калі верыць экскурсаводу, патрабавалася скюра гадавалага цяляці...

У залах Матэнадарана пранікаешся асаблівым адчуваннем мінулага сонечнай Арменіі.

Вось велічэзная постаць Месропа Маштоца. У яго шырокі, прыветны жэст, у гэтага сьляйскага сына, у гэтага асветніка, — як у нашага Скарыны... Вялікі сын Арменіі быццам вітае нас, удзельнікаў V Усесаюзнага фестывалю літаратурнай моладзі братніх рэспублік...

Яшчэ ў 405 годзе М. Маштоц стварыў азбуку — накрэсліў на пергаменце літары, якімі і сёлага армянскія першакласнікі напішучь словы «мама», «мір», «радзіма»...

«Горад ружовага каменя...» Толькі ў самім Ерэване можна глыбока ўсвядоміць трагічнасць гэтага азначэння — тут мноства дамоў з туфу, які мае вулканічнае паходжанне. Гэты камень пераліваецца пад сонечнымі праменнямі ружовым, зеленаватым, жоўтым тонамі і паўтонамі. Здаецца, лепшага матэрыялу для будаўніцтва і не знойдзеш. А яго ў Арменіі — краіне сонечных гор — не злічыць. Тры чвэрці тэрыторыі запалілі горы. 900 горных хрыбтоў нагадваюць востраверхія хвалі мора, што наляцелі некалі на зямлю старажытнага царства Урарту і раптам, аслеплены высокім сонцам, скамянелі...

Армянскія сьляне высыякалі з каменных хваляў жытло. А як навучыліся яны аздабляць камень арнаментамі. Мы, звякшы да ўсялякіх дэвасаў нашага атамнага, касмічнага веку, моўчкі стыглі ў захваленні перад старажытнымі храмамі Гарні і Гегад — узорамі самага высокага мастацтва.

У сонечнае надвор'е з самалёта наўздзіў сабе заўважаеш, што горы Арменіі як бы перасякаюцца жоўтымі, чырвонымі, ярка-зялёнымі палоскамі, іграюць усімі колерамі вясёлі, сатканымі самім Сонцам. Тады не можаш не думаць, наколькі праўдзіва маляваў гэтыя горы Марцірос Сар'ян!

У армянскіх гарах жоўтыя пустыні затапляюцца зялёнымі аззісамі. Тут стракатыя альпійскія лугі нагадваюць

дываны з маленькіх кветак... Надзвычайнае багацце фарбаў сонечнай зямлі. З даўніх часоў армянскі селянін насіў на плячах высока ў горы духмяную, пульхную зямлю, каб узгадаваць на ёй прасоленае працоўным потам, жоўтае і чэрдае, як мазалі на далонях працаўніка, зерне пшаніцы, каб вырасціць там, пад воблакамі, дзе птушкі лётаюць, кучаравую вінаградную лазу. Так, рукамі сыноў і дачок Арменіі створана гэтая малюнічасць...

Ажно звянец у руках ярка-зялёныя сакавітыя вінаградзіны... «Масіс» — так завецца гатунак. А ёсць яшчэ цёмна-сіні — «Севан», як вада на дне высакагорнага возера. А ёсць і ярка-чырвоны — «Арагацы». Кожны гату-

насць, адкуль тая насычанасць жывымі чалавечымі пачуццямі. У іх — палітра армянскай зямлі, жывая душа армянскага народа.

Вось спынілася перад нашымі вачыма на імгненне графічная танцоўшчыца — выбегла перад нашымі вочы дзець з XII стагоддзя. «Была яна вельмі прыгожая, і рукі яе спывалі...» — сведчыць летапісец.

Нібы жывыя, узраюцца ў нашыя твары зацікаўленымі вачыма акцёры з падмосткаў тэатра Тыграана Вялікага. Адзін з гэтых васьмь акцёраў, калі ставіліся «Вакханкі» Эўрыпіда, выбег на сцэну са шчытом, на якім «узвышалася жывая» сапраўдная галава рымскага імператара Креса, забойцы легендарнага Спартака...

лер апаленых кніжных старонак і зусім маладыя бланкітныя колер высокага чыстага неба над сённяшняй свабоднай, шчаслівай савецкай рэспублікай... Вось яны — фарбы Арменіі... І яшчэ: цёмна-сінія, часам зеленаватыя хвалі Севана — возера ў гарах на вышыні дзюх тысяч метраў над узроўнем мора. Мора над узроўнем мора!... У яго ўпадаюць 30 рачулак і выцякае адна — магутная рака Раздан.

У недалёкім мінулым селяніну трэба было сціснуць камень, каб здабыць з яго гаючую ваду — горы не хацелі выпускаць на паверхню свае крыніцы.

На шляху да Севана я заўважыла чатыры крынічкі — невысокія камен-

3 БЛАКНОТА
ЖУРНАЛІСТА

ФАРБЫ МАТЭНАДАРАНА

нак — па-свойму прывабны, апетычны.

Горы Арменіі даюць народу і іншае багацце — яны захавалі ў сваіх кладоўках амаль усе элементы, што ўваходзяць у табліцу Мендзялеева. А гэта ж — Вялікая Хімія!.. У буйнейшым прамысловым цэнтры Арменіі — горадзе Кіравакане былі мы на хімічным камбінаце, дзе з сыравіны, якую даюць горы Арменіі, вырабляюцца чуды.

А на Ленінаканскім кандэнсатарным заводзе мы пабачылі, як вырабляюць і для нашай Беларусі славяны кандэнсатары.

На жаль, у баку ад нашых дарог па Арменіі застаўся Зодскі руднік, дзе працуе Герой Сацыялістычнай Працы, ганаровы грамадзянін нашага Брэста Самвел Матэвасян, якому жыхары горада над Бугам даручылі запаліць вечны агонь, калі адкрываўся мемарыяльны комплекс у гонар гераічнай Брэсцкай эпопеі... Тады побач з Самвелам Матэвасянам стаялі яго баявыя таварышы — рускі Анатоль Сцяпанавіч, карацаевец Мурадзін Гаджаеў, грузін Майсей Атарашвілі, украінец Андрэй Дудко. Быў на адкрыцці мемарыяльнага комплексу ў Брэсце і Аруцон Авіцясян, які жыве цяпер у Ерэване. Гэта ён памог мне даведацца шмат чаго цікавага пра сонечную Арменію.

Цяпер я разумею, адкуль тая яркасць малюнкаў у рукапісах Матэнадарана, адкуль тая графічная віртуоз-

Маўчаць акцёры, хоць вусны іх адкрыты. Маўчыць Матэнадаран. Маўчаць яго фарбы, якімі так рознакалярова афарбаваны таямніцы гісторыі. Вось чырвоны. Вось ярка-зялёны. Вось сіні. Цёмна-сіні, як пераднавальнічная хваля Севана... Вада... Гэтае кароценькае слова для армянскага селяніна мае такую ж магічную сілу, як і дазвучаны радкі Нарэкацы, паэта-багаворца X стагоддзя. Яго творы настолькі запалі ў душу армянскага народа, што іх і па сёння лічаць гаючымі. І ў наш час здаецца, што над хворым чытаюцца радкі Нарэкацы: ад болю ў галаве — адны, ад хваробы сэрца — другія... Кажуць, памагае!.. Моцна верыць армянскі народ у магічную сілу паззі. І вострае адчувае гэтага ізноў жа дае Матэнадаран.

...Адчыняюцца дзверы, упрыгожаныя карункамі тонкага арнаменту. Гэты арнамент, кажа экскурсавод, нагадвае па форме аздобы дзвярэй Мушскага храма — помніка армянскай архітэктуры XII стагоддзя. Там доўгі час у цёмных скляпеннях зберагаліся «Памятныя запіскі» летапісца Вардана Кафарэцы. У гады першай сусветнай вайны дзве простыя слянінкі, згінаючыся ад непаспэльнай ношы, вынеслі рукапіс — 607 вялізных пергаментных лістоў! — з агню... Не многія старонкі старажытнай кнігі можна адгарнуць: некаторыя счарнілі ў полімі гісторыі, некаторыя — проста скамянелі...

Чырвоны колер полымля, чорны ко-

ныя хаткі, дзе «жыве» вада... Гэтыя крынічкі збудаваў стары селянін на памяць аб чатырох сынах, што гераічна загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны...

Ёсць яшчэ крынічкі на Сцяпанаванскім перавале — менавіта на тым месцы, дзе Пуншкін спаткаў арбу з цэлам забітага Грыбаедава. А крынічкі Гідэваскай цясніны выструмёвае светлую славу героям грамадзянскай вайны...

Ідучы па вуліцах Ерэвана, абавязкова звяртаеш увагу на адметны голас «горада ружовага каменя», непадобны да галасоў іншых гарадоў. То раптам акрэсліваецца для слыху лёгкакрылая фартэпійная мелодыя, то з пад'езда аднекуль выплывае густы бас дзядулі, які прыгадвае народную песню пра жураўля... Здаецца, усе высачызныя дамы расчынілі дзверы і вокны насцеж і запрашаюць вас у шчодрыя адведзіны прывітальнай сімфоніі. Але з усіх галасоў армянскай сталіцы выдзяляецца адзін — гэта звонкі голас халоднай серабрэстай вады. У горадзе мноства фантаў. А ў адным са сквераў з белай мармуровай сцяны выбіваецца на волю найзвычайшы ў Ерэване струмень. На гэтым каменным палатне рукою мастака створаны мужныя воблікі армянскага гусана, паэта і кампазітара Саят-Навы, сына ткача. Мабыць, ткаў Саят-Нава свае радкі з кучаравых траў, з кары залацістай вінаграднай лазы, уплятаў у свае вершы ніці маршчы-

ТАЙМЫР, ТАЙМЫР...

[Заканчэнне. Пачатак на 8-й стар.]

на некалькі кіламетраў раскінуўся піянерскі лагер з домікамі ўсіх колераў, аркамі і спартыўнымі пляцоўкамі. Дзеці махалі нам рукамі і гальштукамі, трубілі ў горны, нешта крычалі. Тут усё лета адпачываюць юныя нарыльчане, гэта іх «лясная рэспубліка».

На святанні некалькі гадзін прастаялі ў тумане. А потым прыгрэла сонца, заіскрыліся хвалі, адкрыліся навігацыйныя знакі на фарватэры і на берагах.

А вось Ігарка. Мне нагадаліся першыя савецкія экспедыцыі на Поўнач, чэлюскінскага эпопея, прыезды О. Ю. Шміта ў гэты паўночны порт на Енісеі. Само слова здавалася нейкім іншаземным і рамантычным.

Вялізны порт забіты акіяніскімі суднамі, параходамі і грузавымі каперамі. На адным з іх назва «Мінск». Яму мы асабліва шыра махалі і жадалі шчаслівага плавання. Дзень і ноч партальныя краны грузяць лес у трымы і на палубы лесавозаў, прымаюць грузы з «мацерыка». Ад прычала па доўгіх крутых усходцах падняліся ў горад і адразу ўбачылі ўнівермаг з назваю «Ягорка». Чаму «Ягорка»? — здзівіліся мы. Аказваецца, на гэтым месцы ў далёкую даўніну пасяліўся енісейскі лоцман Ягорка Шыраеў і ўзяў у жонкі прыгожую звенку Нельму. Разам хадзілі на звера, разам лаўлі рыбу. Нельма мужава імя вымаўляла «Ігорка». Даўно гэта было. А імя засталася, стаўшы назвай пасёлка, порта і горада.

У Ігарцы яшчэ добра грэла затка-

нае лёгкаю смугою сонца, далёка былі відаць новыя пяціпавярховыя дамы партавоў, а склады парудзельных на сонцы дошак і пловачніка здаваліся цесна збітымі хатамі нейкага незвычайнага пасёлка. Наперадзе наш алошні прычал.

ДУДЗІНКА

За тое з паловаю сутак мы праплылі каля 2 тысяч кіламетраў і ўбачылі Дудзінку халодным дамджлівым раннем. Дзяўчаты і юнакі ў куртках і плашчах сустракалі нас добрымі ўсмішкамі, букетамі кіпрэю і рамонкаў, гасцінна запрашалі на «Таймырскую зямлю». Дудзінка — цэнтр Даўгана — ненецкай нацыянальнай акругі, буйнейшы порт Запаляр'я. Сярод шматпавярховых сучасных дамоў яшчэ стаяць перакошаныя дамкі з бярвення, пахлеленыя платы, высока паднятыя ходнікі з дошак цягнуцца з вуліцы ў вуліцу над дзсяткамі тоўстымі і тонкімі труб гарадскіх камунікацый. Трубы старанна ізаляваны, а да ліній цэплатрасы туляцца дробныя рамонкі — адзіныя кветкі, што растуць на гэтай зямлі.

Непадалёк ад гасцініцы пачынаюць будаваць новы дом. Але тут не гудуць экскаватары, не капаюць звячэйнага катлавана. Пад фундамент любога будынка на глыбіню 10—12 метраў заганяюць бетонныя палі. Чаму ж пахлелі хаты і платы? Чаму пад кожны будынак забіваюць такія доўгія палі? Чаму ўсе камунікацыі пакладзены на зямлі? Адказ самы просты — вечная мерзлата. Адтане летам зямля на паўметра — і ўсё пахлелася, «паплыло». Вось і патрэбны вялікі намаганні, каб усё будаваць на вякі.

Таймырская нацыянальная акруга — цэлая краіна, што займае пло-

шчу 862 тысячы квадратных кіламетраў. Тут разам працуюць даўганы, пецыцы, іганасаны, якуты, эвенкі, энцы, рускія, украінцы, беларусы, грузіны, армяне — дружная сям'я ўсіх савецкіх народаў. Бо багаціць паўвострава незлічоныя. Начальнік геафізічнага ўпраўлення Алег Маргуноў паказваў на карце, дзе залягаюць незлічоныя запасы медна-нікелевай і вальфрамавай руды, газу, нафты, і сцвярджаў, што на Таймыры ёсць усе элементы Мендзялееўскай табліцы. Вось і прыходзяць сюды савецкія людзі, каб здабыць для Радзімы гэтыя багаціці. Тут працуюць толькі мужныя, толькі моцныя духам, толькі адданыя вялікай справе геологі, будаўнікі, шахцёры і металургі. Яны перамагаюць непраходную тундру, вечную мерзлату, пяцідзясціградусныя маразы, палярную ноч і пургу. Таймыр стаў індустрыяльным і культурным цэнтрам Запаляр'я. Тут працуе 50 клубоў і дамоў культуры, дзсяткі бібліятэк, народныя і прафесійныя тэатры, дзеці мясцовага сельніцтва вучацца ў школах-інтэрнатах, а ў дамах і чумах аленяводаў слухаюць і глядзяць перадачы з Масквы і Нарыльска. З Дудзінкі ідзе самая паўночная чыгунка на Нарыльск. 100 кіламетраў мы ехалі каля пяці гадзін. Цягнік часта спыняецца, каб прапусціць эшалоны з тэрміновымі грузамі, вагон хіліцца з аднаго на другі бок: палатно пракладзена па непраходнай дрыгве тундры, не хапае грунту, каб умацаваць насып. Па баках стаяць высачызныя шчыты. Яны закрываюць чыгунку ад страшэннай зімовай пургі, калі хуткасць ветру дасягае 40 метраў у секунду, калі ляцяць цэлыя горы спрасаванага снегу, валацца тэлеграфныя слупы і апоры электраперадач, у паветра ўзнімаюцца грузавыя машыны. А чыгунка павінна працаваць бесперабойна. І працуе. Можна ўявіць, якіх намаганняў гэта каштуе людзям.

За акном аднастайная шэрая тундра з мноствам лужы і азарынак, чэзляя,

абскупаныя зімовай пургою маленькія лістоўніцы і там-сям ружовенькія галоўкі кіпрэю, нізкае шэрае неба і дождж.

І раптам сярод аднастайнай тундры, як прывід, узнік прыгожы і светлы горад. Нарыльск! Ён нагадвае Ленінград у мініяцюры: шырокія роўныя праспекты, фасады дамоў без залінных упрыгожанняў, але і не падобныя адзін на аднаго. Яркія вітрыны і рэкламы, людныя вуліцы, кафэ, рэстараны, а з рэстаранамі Нарыльска наўрад ці зраўняюцца лепшыя еўрапейскія рэстараны. Толькі на вуліцах ні дрэўца, ні кусціка — вечная мерзлата. На газонах расце рэдзенькі авёс, у вялізных вазах цвітуць кветкі.

Калі вылісне сонца, горад здаецца па-вясноваму святлою, а горы вакол яго нагадваюць Кактэбелі ці Каўказ. Горы гэтыя хаваюць незлічоныя багаціці поліметалічных руд. Вось і вырастае тут горад і самы паўночны, самы магутны ордэна Леніна горна-металургічны камбінат. Тут амаль усё належыць камбінату: заводы, чыгунка, гасцініцы, дзіцячыя яслі і сады, магазіны, і прафілакторыі, нават талестудыя будавалася камбінатам.

Мы былі на рудніках Талнаха, чыталі вершы па-беларуску і па-руску, а нашы землякі прасілі чытаць яшчэ і яшчэ. Пасля выступлення на тэлебачанні не было адбою ад запрацізнай у гасці. Кажуць, у Нарыльску працуе каля 10 тысяч беларусаў. Нам давялося ляцець на верталёце ў тундру да аленяводаў, сустрэцца там з цікавейшым чалавекам, доктарам біялагічных навук Дзмітрыем Васільевічам Савельевым. Ён гадамі жыве ў палатках і чумах, вандруе з аленяводамі, ратуючы аленяў ад пагібельнай заедзі. Калі мы прыязмліліся каля трох палітак аленяводаў, выявілася, што камандзір нашага верталёта Альберт Каласнёў — мінчанін, а другі пілот толькі год, як прыехаў з Мар'ілёва.

На ўсіх шахтах Талнаха нам сустрэкаліся нашы славутыя землякі —

нак, што пасеклі твар яго бацькі. Магчыма... Бо і цяпер памятаюць вершы паэта і любяць іх...

Не ўсім струмень п'януцы піць,
— нязвыклы смак у ручая,
Не ўсім радні рукою скапіць,
— бо песня з крыламі мая,
Не знішчыць слоў і не спаліць,
— каменным стаў мой верш у баях.

Неспакойна б'юць севанскія хвалі аб берагі. Тут, твар у твар з калючым ветрам, думаецца і пішцаца толькі пра мужае, светлае.

І Севан памог разгледзец на армянскай палітры яшчэ адну фарбу: залацістае святло электрычных лампачак. На адной толькі раце Раздан, што напаўняе свае берагі водамі Севана, пабудавана шэсць магутных гідраэлектрастанцый. Возера аддавала людзям свае блакітныя сілы, але ўсе хутка заўважылі, што яно пачало мялець, панідаючы белыя ад вапны берагі. Севан захварэў... І тады інжынеры вырашылі пабудавать тунель ледзь не ў паўсотні кіламетраў даўжынёю, па якому вада ракі Арны паплыве ў Севан. Па закліку партыі на будаўніцтва Арнасевана прыехалі вопытныя майстры 37 нацыянальнасцей нашай краіны... Работа закіпела... І хутка ўжо ў Севан па каменнай вене хлыне блакітная рачная кроў Арны. Дзеся гэтага людзі апускаюцца «пад горы» на глыбіню 500—700 метраў!..

І яшчэ адна незабыўная сустрэча — з горадам Кіраваканам. Ён акружыў сябе горнымі вяршынямі і лясамі, а сам — размясціўся ў глыбокай нізіне. Горад гэты — малады. У педагогічным інстытуце, напрыклад, сярэдні ўзрост выкладчыкаў — не звыш 35 гадоў.

Есць у Кіравакане школа-інтэрнат № 18, якая носіць імя Генрыха Захар'яна, сына армянскай зямлі, героя беларускага народа. У гады Вялікай Айчыннай вайны Генрых Захар'ян быў кіраўніком падпольнай арганізацыі ў Магілёве. Трапіў у рукі фашыстаў у той момант, калі расклеіваў на сценах будынкаў антыфашысцкія лістоўкі. Быў расстраляны...

Так раскажыце мне пра жыццё мужа нага героя дырэктар школы-інтэрната па дарозе да помніка дзююм тысячам кіраваканцаў, што загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны.

Па каменных прыступках падымался мы высокая ў горы, туды, дзе саракаметровы вострагранны шпіль прабівае цёмна-сіняе вярхоўнае неба.

Вечны агонь... Як і ў нашым Мінску, на плошчы Перамогі... Я чула, як ля гэтага агню, высокая ў гарах, чыталі свае вершы паэты з самых розных куткоў Радзімы — грузін Гіві Алхазавілі, латышка Інара Роя, украінец Мікола Федунец, малдаванка Марчэла Беня...

Калі Вечнага агню, у полымя якога падаюць час ад часу зоркі з высо-

кага начнога неба Арменіі, паэты, народжаныя пасля вайны, прысягалі бацькам на мове дружбы і вернасці...

На горныя вышыні вядуць прыступкі старажытнага Матэнадарана... Углядаешся ў пакручатыя літары, акуратна выведзеныя рукою летапісца, асцярожна перагортваеш старонкі рэдкіх рукапісаў і дзівішся сіле і мужнасці народа, што стагоддзямі аберагаў скарбы гэтыя ад полымя і вострага меча. Тут, у Матэнадаране, добра разумееш, чаму з кожным годам усё званчэй гучаць словы гусана Саят-Навы, чаму і сёння высякаюць іх залатымі літарамі над уваходам у школы, бібліятэкі, кнігарні: «Палюбі пісьмёны, палюбі кнігу, пяро палюбі...»

Гэтыя словы прагучалі, між іншым, і ў рэдакцыі маладзёжнага літаратурнага часопіса «Гарун» у нашай размове з загадкавым аддзела паэзіі Маркаранам Гайкам.

Размова пачалася прыкладна так: — Арменія — калыска натхнення, радзіма гераічнага эпасу «Давід Сасунскі», радзіма Нарэкацы, Саят-Навы, Туманяна, Тэрана, Чарэнца... Радзіма людзей дапытлівага вострага розуму...

Я слухала ўсё гэта. І мне асабліва запомнілася, што адзін з выдатных армянскіх паэтаў Хачатур Абабян, каб самастойна ўзвіўніцца ў існаванні так звананага «ноева каўчэга», што, паводле свярджэнняў царкоўнікаў, знаходзіўся на вяршыні Арарата, падняўся туды, пераканаўся, што яго падманваюць, пачаў шукаць свае, новыя ісціны...

А якія ж думкі, тэмы хваляюць новую, сучасную літаратуру Арменіі? Ці ўзімаюцца яны, сённяшнія паэты, так высока, як гэта рабілі даўнейшыя, у дошчуках новага, нязведанага?

Маркаран усміхнуўся задуманна, адказаў:

— Нядаўна нашы археолагі адкапалі старажытны храм Зварытоцы. Знайшлі там многа пліт з высечанымі на іх пладамі граната, вінаграду... А на самым вялікім барэльефе — чалавек з прыладамі вінаградара ў руках, архітэктар, галоўны будаўнік Аванэс... Заўважце, у яго руках не было разца або пяра паэта... Вялікі майстар трымаў у руках прылады нялёгкай сялянскай працы... Сымвалічна, ці ж не праўда?.. Менавіта рэалізм, цесная сувязь з сучаснасцю, з праблемамі, што хваляюць увесь савецкі народ, з'яўляюцца асновай плённага развіцця сучаснай армянскай літаратуры...

Калі мы развіталіся з Арменіяй, у глыбінях сэрца нараджалася прагнае жаданне новай сустрэчы.

Да пабачэння, краіна Сонца!.. Добры дзень, краіна Сонца! Добры дзень, Матэнадаран!..

Вал. НОВІК.

Ерэван — Мінск.

У розныя куткі Савецкага Саюза па 600 розных адрасах накіроўваецца прадукцыя Віцебскага дызанавага камбіната імя 50-годдзя БССР.

Сярод вырабаў гэтага камбіната — шматлікія дываны, вынананыя паводле матываў беларускага арнаменту, а таксама па арнаментальных матывах Азербайджана, Туркменіі, Украіны, Малдавіі.

Сёлета на прадпрыемстве распрацаваны і ўкаранены ў вытворчасць трыццаць новых малюнкаў дывану.

На здымку — мастацкая майстэрня. Мастакі Іван Сяргеевіч Шурупай і Анна Аляксандраўна Саленінава распрацоўваюць новыя ўзоры малюнкаў для дывану.

Фота М. МІНКОВІЧА.

СПРАВЫ КАНЦЭРТМАЙСТАРСКІЯ

Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага сёлета спаўняецца 40 гадоў. За гэты час яна падрыхтавала для рэспублікі шмат высокакваліфікаваных спецыялістаў. Якасць іх падрыхтоўкі, безумоўна, залежыць ад многіх кампанентаў, дзякуючы якім фарміруецца культура, светапогляд і майстэрства выпускнікоў. Хочацца раскажаць крыху пра работу адной з самых маладых кафедраў — канцэртмайстарскага майстэрства, якой загадвае прафесар М. Бергер.

Да 1969 года такой кафедры не мелася, быў толькі клас канцэртмайстарскага майстэрства, якім кіравалі прафесар Г. Пятроў і народны артыст рэспублікі А. Талкачоў. Чаму ўзнікла неабходнасць яе стварэння? Ды проста тэму, што большасць нашых выпускнікоў-піяністаў ідуць працаваць канцэртмайстрамі, і натуральна, неабходна засяродзіць іх увагу ў час вучобы менавіта на тонкасцях будучай прафесіі.

З утварэннем кафедры часцей сталі праводзіцца закрытыя акадэмічныя канцэрты, на якіх студэнты паказваюць свае работы, чытаюць з ліста, транспануюць. З гэтага года прынята рашэнне побач з акадэмічнымі праводзіць класныя канцэрты. Першая ластаўка ўжо з'явілася: адбыўся канцэрт класа канцэртмайстарскага майстэрства, якім кіруе Э. Тірманд. Выконваліся творы Рахманінава, Шасона, Вольфа, Пракоф'ева, Стравінскага і іншых. Быў падрыхтаваны адкрыты канцэрт і класа выкладчыка С. Бялькевіча.

Нядаўна адбыўся першы ў рэспубліцы, а магчыма, і ў краіне, конкурс на званне лепшага канцэртмайстра.

Праграма конкурсу складалася з двух тураў і была даволі разнастайная. У першым туры канкурсанты акампаніравалі спевакам. Шэсць твораў, розных па стылі, —

ад класічнай ары да рамансаў сучасных кампазітараў — давалі прастору для інтэрпрэтацыі задумкі кампазітара і выяўлення акампаніатарскіх магчымасцей. У другім туры выконваўся буйны інструментальны твор.

Пра конкурс і яго вынікі гаворыць член журы М. Бергер:

— Конкурс, як мы і спадзяваліся, дапамог нам актывізаваць работу нашай кафедры, дакладней вызначыць узровень майстэрства студэнтаў. Пры арганізацыі конкурсу мы лічылі гэтыя задачы галоўнымі і думалі, што яны выкананы.

Больш падрабязна пра конкурс расказвае П. Падкавыраў:

— Правядзенне падобнага конкурсу радуе. Шкада толькі, што мала выконваем твораў беларускіх кампазітараў. Трэба, відаць, ва ўмовах конкурсу агаварыць абавязковае выкананне іх. Шкада таксама, што арганізатары конкурсу не пахлапаціліся, каб слухачоў было больш. Бо, як вядома, вучацца не толькі тыя, хто на сцэне, але і тыя, хто ў зале. Добра было б праводзіць такія конкурсы ў вялікіх залах, каб максімальна наблізіць абстаноўку да канцэртнай. Нарэшце, трэба ўвесці ў праграму конкурсу ІІІ тур (як вядома, усе конкурсы складаюцца, у асноўным з 3-х тураў), дзе б канкурсанты паспарторнічалі ра ўменні чытаць з ліста незнаёмыя творы.

Як адзначыла журы, агульны ўзровень канцэртмайстарскага майстэрства быў высокім, у чым, несумненна, заслуга педагогаў кафедры.

Застаецца пажадаць, каб намеры кафедры канцэртмайстарскага майстэрства Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі — у бліжэйшыя пяць гадоў забяспечыць рэспубліку кваліфікаванымі канцэртмайстрамі — збыліся.

Л. ІВАШКОУ.

З гэтага дома, пабудаванага ў 1921 годзе геалагам М. Урванцавым, пачынаўся Нарыльск. Тут і сфатаграфаваліся

беларускія і маскоўскія літаратары.

«БелАЗы», а самымі незабыўнымі былі сустрэчы з шахцёрамі і геалагамі, медзелавальніччыкамі і будаўнікамі, грузчыкамі і маладымі інжынерамі, якія дружна жывуць у адным інтэрнаце. На Украіне Нарыльска мы спыніліся каля маленькай драўлянай хаткі. Яе ў 1921 годзе пабудавалі вядомы геолог Мікалай Урванцаў. Адсюль і пачынаўся Нарыльск, самы паўночны і самы прыгожы, самы добраўпарадкаваны, самы працавіты і самы дружны горад Запалляр'я.

Больш за 13 тысяч маленькіх нарыльчан растуць у яслях і дзіцячых садах горада. Гэта сапраўды сады — калідоры і пакоі патанаюць у вагонах і кветках, спяваюць прыеззеныя з мадэрныка птушкі, скачучы вавёркі, гучыць музыка, дзеці натхнёна малююць і спяваюць, з імі займаюцца выдатныя педагогі і выхавацелі. Яны

растуць вартаю зменай сваім бацькам. Нас зачаравалі і пакарылі нарыльчане, з якімі нам даводзілася сустракацца. Увага, ветлівасць, шчырасць і шчодрасць — адметная рыса кожнага з іх.

Мы вылеталі з Нарыльска 14 жніўня, а там з дня на дзень чакалі снегу, хоць леташні снег яшчэ там-сям бялеў у тундры і на схілах гор. Цяпер на Таймыры зіма, пачынаюцца завеі, а ў кастрычніку на 45 сутак схаваецца сонца. Але горад, камбінат, шахты, школы і дзіцячыя сады будуць весела жыць і працаваць, адчуваючы цяпло і ўвагу ўсё краіны.

Енісей, Ігарка, Дудзінка, Нарыльск адкрылі для нас новыя глянці мужнасці, сілы і неадольнай братэрскай дружбы савецкіх людзей, якія характары нашых сучаснікаў, пра якіх трэба ўсё ведаць і шчыра, натхнёна пісаць.

ПРА БЕЛАРУСЬ ЛІТАРАТУРНУЮ

На Карагандзінскай Беларусі, вельмі цікава студый тэлебачання сё і змястоўна расказала лета быў праведзены пра шматлікі станаўлення цыкла цікавых перадач і развіцця беларускай літаратуры ўсіх на выкладчык педінстытута Л. Пахара-шых саюзных рэспублік, ва. Артысты Карагандзінскага драматычнага тэатра імя К. С. Станіслаўскага паказалі сцэны з інсцэніровак пазям Янікі Купалы, рамана І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» і «Альпійскай балады» В. Быкава.

А. КИТАЕУ, артыст Карагандзінскага тэатра імя К. С. Станіслаўскага.

МАГІЛЁЎ — ЗАГРАБ

У Магілёве, у Доме культуры швейнай фабрыкі імя Валадарскага адкрыта выстаўка работ Кацярыны Гаўрылаўны Арцменіа, вядомай майстрыхі па пляценні з саломі. На выстаўцы паказана каля трыццаці цудоўных сувеніраў. Але самой Кацярыны Гаўрылаўны на выстаўцы не сустрэнеш — днём яна ад'ехалася ў югаслаўскі горад Заграб, куды яе запрасілі на Міжнародны кірмаш мастацкіх промыслаў.

Супрацоўнікі Міністэрства культуры БССР глыбока спачуваюць рэдактару рэспертурна-рэдакцыйнай калегіі Г. Р. ГЕРШТЭЙН з прычыны напатаўшага яе гора — смерці бацькі.

АФІША 1972—1973

Лета выдалася гарачае. Цяжка бы-ло ўтвіць, што душнымі вечарамі людзі змогуць запоўніць канцэртныя і тэатральныя залы. Здавалася, ні адзін калектыў, нават самы цікавы, не прывабіць гледачоў. Але гэта толькі здавалася.

У нас пабывалі на гастролях Малы тэатр, Тэатр з Малой Броннай, Смаленскі абласны, і ўсе прайшлі на ашлаггах. Не так ужо часта бывае такое ў Мінску — лішні білет пыталіся далёка ад тэатраў, на вуліцах, нават у тралейбусах. Прыязджалі на спектаклі з дач, з прыгарадных дамоў адпачынку. Згаджаліся на білет без месца.

Мярнуючы па волгуках прэсы, беларускія тэатры, якія гастраліравалі ў Маскве, Ленінградзе, Таліне, Ужгарадзе, Іванаве, таксама карысталіся поспехам.

Гарачае тэатральнае лета (у літаральным і пераносным сэнсе) скончылася. Пасля адпачынку тэатры пачынаюць свае чарговыя сезоны. Пра тое, якой будзе афіша 1972—73 гг., якія прэм'еры мы ўбачым, якія змены адбыліся ў жыцці калектываў, раскажам нашаму карэспандэнту дырэктары тэатраў.

Н. ГУСЕУ,

заслужаны дзелч культуры БССР, дырэктар Рускага дзяржаўнага тэатра БССР імя М. Горкага.

— Пачатак гэтага сезона не зусім звычайны: амаль паралельна пачынаем іграць на дзвюх пляцоўках — у Мінску і Вабруйску. Мінчане пазнаёмяцца з новай работай тэатра «Мілы Ілгун» у пастаноўцы рэжысёра А. Кузнецова, у афармленні мастака В. Галубовіча. П'еса добра вядомая. У ёй усяго дзве дзейныя асобы: Бернард Шоў і Патрык Кэмбел. Іх ролі, на мой погляд, вельмі цікава выконваюць Ю. Сідараў і А. Клімава.

Убачаць мінчане яшчэ адзін новы спектакль — «Чалавек збоку» па п'есе І. Дварэцкага. І хоць у час летніх гастролі «Чалавек збоку» паказваў калектыў з Малой Броннай, мы спадзяёмся, што і наш спектакль будзе глядзецца з цікавасцю. П'еса дае шырокія магчымасці для яе арыгінальнай трактовкі ў розных калектывах, і наш спектакль не падобны на спектакль масквічоў.

Ідзе работа над п'есай Іона Друцэ «Птушкі нашай маладосці». Яе ставіць малады рэжысёр Ю. Мірашнічэнка пад мастацкім кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра тэатра Ф. Шэйна. У спектаклі заняты Г. Абухавіч, М. Кузьменка, Э. Лакштанава, Н. Чамадурова, Л. Былінская, Ю. Ступакоў і іншыя. Спектакль па п'есе выдатнага маладзёка драматурга ўваходзіць у святочную афішу юбілейнага года.

Да 150-годдзя з дня нараджэння А. Астроўскага рэжысёр А. Смелякоў рэпэціруе «Гарачае сэрца».

Нашы творчыя планы ясныя. Хочацца стварыць афішу разнастайную, цікавую. Хочацца каб гледачы з рознымі густамі (добрамі, зразумела) маглі з радасцю прыйсці да нас.

Нядаўна правалі творчы конкурс, пасля якога запрасілі ў тэатр здольных артыстаў: трэба спадзявацца, яны ўнісуць свежую плынь у калектыў.

Час, які застаўся да канца 1972 года, мы лічым справаздачным. Рыхтуем паказаць свае спектаклі ў Рызе, Таліне, Ленін-

градзе. Наперадзе пездкі ў Салігорск, Барысаў, Баранавічы, Полацк, Наваполацк, у калгасы.

Даўняе сяброўства звязвае наш тэатр з калектывам Мінскага камвольнага камбіната. Другі год нашы актёры, рэжысёры чытаюць лекцыі на факультэце тэатральнага мастацтва створанага там універсітэта культуры. У сёлетнім сезоне будзем замацоўваць гэтую дружбу. Наладжаны добрыя кантакты са студэнткай моладдзю. Ну, і да новых кантактаў таксама будзем імкнуцца...

На жаль, няма пакуль што ў нашым партфелі п'ес беларускіх аўтараў, хаця намагаемся, каб такія п'есы з'явіліся ў рэпертуары.

Працягваецца наша творчая са-дзуржнінасць з драматургам І. Дварэцкім, з якім мы сустракаліся ў час летніх гастролі: ён паабяцаў нам даць новую п'есу.

М. КОЛАС,

дырэктар Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР.

— З радасцю хачу зазначыць, што пасля гастролі ў Віцебску настрой у нас вельмі добры. Віцебск — горад тэатральны. Раней мы гэта ведалі па шматлікіх волгуках іншых тэатральных калектываў, цяпер пераканаліся самі.

Мы пачынаем трэці тэатральны сезон. Праўда, два мінулыя прайшлі, без галоўнага рэжысёра. Сёння маю магчымасць пазнаёміць яго з лімаўскімі чытачамі — Эwert Корсанаў.

Адкрываем сезон прэм'ерай «Пальмяная скрыпка». Гэта спектакль-канцэрт, пабудаваны на ўрыўках з твораў Імрэ Кальмана, аб'яднаных агульным сюжэтам. Рэжысёр і балетмайстар спектакля Л. Травінін, мастак А. Марозаў.

Э. Корсанаў прыступае да работы над апэратай Ю. Мілюціна «Пацалунак Чаніты». Галоўны рэжысёр Кіеўскай апэраты А. Барсегян, з якім наш калектыў ужо добра знаёмы па сумеснай рабоце, ставіць у нас «Чацвёрта з вуліцы Жанны» А. Сандлера. Гэты спектакль мы прысвячаем 50-годдзю ўтварэння СССР. Думаем таксама аб пастаноўцы музычнай камедыі Р. Гаджыева «Чацвёрты пазванок» па матывах аднайменнага рамана Марці Ларні.

Наладжваюцца трывалыя сувязі з беларускімі кампазітарамі. Зараз Ю. Семянкіа разам з лібрэтыстам А. Бачылам працуе над музычнай камедыяй «Паўлінка». У аснову новага твора пакладзена бессмяротная камедыя Янкі Купалы, якая набывае цяпер новае жыццё на многіх драматычных сценах і ў кінематографе. Дамовіліся ўжо аб яе пастаноўцы з рэжысёрам опернага тэатра С. Штэйнам. Песымнікі Віталь і Артур Вольскія абяцаюць нам лібрэта «Несцежкі». Музыку піша Р. Сурус. Чакаем твор у жанры музычнай камедыі Г. Вагнера...

Тэатральны сезон пачынаецца. Учора ўзняў заслону Руска тэатр БССР імя М. Горкага, сёння традыцыйнай «Паўлінкай» адкрываюцца купалаўцы. Як заўсёды, хваляюцца рэжысёры і актёры, асяляюцца грэмеры, наццюмеры. Кожны спектакль — вялікая адназначнасць, першы спектакль сезона — яшчэ і свята.

НАШЫ МАЙСТРЫ МАСТАЦТВА

МУЗА ВІКТАРА ГРАМЫКІ, бывае, нахмурае бровы ў роздуме. Але сэрца яе — пшчотнае. Ясны, незамутнены лад пачуццяў, філасофскі падыход да спасцігнення чалавеча, яго грамадзянскай сутнасці, дыялектычнай вострыні супярэчнасцей эпохі — усё гэта, выўленае ў лепшых творах, вывела Віктара Грамыку ў лік жывапісцаў іраіны, чыіх карцін чакаюць.

Творы мастака ўпершыню экспанаваліся ў спрэдыне саранзых гадоў, неўзабаве пасля Вялікай Айчыннай вайны. У канцы п'яцідзсятых — пачатку шасцідзсятых стала відавочна: у жывапісе Беларусі з'явіўся яшчэ адзін голас са сваім гучаннем. Карцінам «Дарогі мсціўцаў», «Юнацтва», «Браслаўшчына» была ўласціва ўнутраная ўсхваляванасць. Стрыманасць пачуццяў у тагачасных творах мастака быццам падкрэслівалася стрыманай колернай гамай.

Стрыманасць пачуццяў засталася і цяпер. Але выказаюцца пачуцці шмат у чым інакш. Яны набылі глыбіню. Яны сталі, калі так можна сказаць, больш напружанымі, як больш напружаны стаў у Віктара Грамыкі колер, як больш напружаны стаў рытмічна-пластычны лад карцін.

Прыгадаўшы творы Віктара Грамыкі спрэдыны шасцідзсятых — пачатку сямідзсятых гадоў — карціны «Салдаты», «Ільня беларускія», «Па-над Прыпяццю», «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаеца», параўнаўшы іх з папярэднімі, пераканваемся: у эвалюцый жывапісца адбыўся якасны зрух.

Паваротны момант у творчых пошуках мастака засведчылі яго «Салдаты». У гэтай карціне, бадай, як ні ў адной з іншых, напісаных Віктарам Грамыкам, арганічна зліліся сённяшняе і мінулае і ў эмацыянальным свеце самога мастака, і ў стрыманым, але глыбока выказаным ладе пачуццяў ягоных персанажаў — траіх вэтэранаў Вялікай Айчыннай, што прыйшлі на колішняе поле бою аддаць даніну пашаны і памліць баявым пабрацімам, якія тут, на гэтай самай зямлі, аддалі жыццё за Айчыну... «Салдаты» — карціна пра сучаснікаў. Пра сучасны характар. Пра сённяшні дзень. І — нават, калі хочаце — пра заўтрашні: дзеля будучыні загінулі тыя, каго няма цяпер з гэтымі траімі, дзеля будучыні гэтыя тры прыгараючы мінулае... І яшчэ, зразумела, гэтая карціна — пра мінулае. Пра Айчынную вайну...

У сапраўднага мастака ўзаемадзейненні з канцэртнай часу досыць складаныя. Рамкі канцэртнага сюжэта, рамкі пэўнага прыватнага матыву — толькі падстава для выўлення таго, што ёміста завесца — «связь времен»... У «Салдатах» Віктара Грамыкі праз канкрэтны, літаральна вокаментны момант жыцця персанажаў адчуваеш характары ў развіцці. Адчуваеш рухомасць часу. І — глыбічы сэнсу гэтага самага часу.

Тыя дзве тэндэнцыі, якімі сёння ў жывапісе Беларусі акрэсліваюцца творчыя пошукі не толькі Віктара Грамыкі, — іміненне спасцігнуць гераічнае мінулае савецкага народа (перш за ўсё векапоміны дні Вялікай Айчыннай) і імкненне спасцігнуць герзічную сучаснасць, — у «Салдатах» ўзаемна пераплліліся. Яны, гэтыя тэндэнцыі, жываць адна адну. У душы герояў карціны «Салдаты» мінулае, сённяшняе і заўтрашні дзень — арганічны сплаў... Не проста выявіць канцэртнаму часу ў межах аднаго, выхалленага з жыцця моманту! Не проста пераадолець пэўную абмежаванасць і сюжэтнага матыву, і «поля карціны»... Пра гэта, дарэчы, сведчыць у Віктара Грамыкі напісаная пасля «Салдат» карціна «Балада пра апошнюю кулю».

...Смяротна паранены партызан і партызанка, якія расстраліла з пістолета усю абойму, — адзін на адзін з ворагамі. Мы не бачым ворагаў. Але адчуваем: набліжаецца трагічная развязка: у абойме пістолета — апошняя куля... І складаная гама пачуццяў, якую ўдэлося мастаку перадаць у абліччы партызанкі, і ўмельства

СУВЯЗЬ ЛЮДЗЕЙ, СУВЯЗЬ ЧАСУ

лананічнымі сродкамі жывапісу і кампазіцый перадаць адчуванне надзвычайнай душэўнай чысціні герояў, які і смерцю перамагаюць ворага, — немалаважныя вартасці твора. І ўсё ж карціна застаецца ў межах акрэсленага ўласна гістарычнага сюжэта, не выходзіць за рамкі матыву — недастаткова працягваецца сённяшняе пагляд мастака на сучаснасць падзвігу савецкіх людзей у гады ваенных выпрабаванняў. Значэнне гэтага твора ў развіцці Віктара Грамыкі як мастака — у нечым іншым. Мабыць, у задуме было «Балада пра апошнюю кулю» вырашыць, як і «Салдаты»: пашыраючы рамкі сюжэта, ад мянулага цягнуць ніці ў сучаснасць. Але карціна не атрымала таго філасофскага напалу, які быў у «Салдатах».

І ўсё ж агульнае палімі творами ёсць. Есць тое, што трывала звязвае персанажаў «Салдат» і «Балады пра апошнюю кулю». Гэта — поле бою. Так, адно і тое ж поле бою ў філасофскім сэнсе. Занамерным было ў эвалюцый мастака палатно, якое не прынесла яму відавочнага поспеху. Але яно стала пераходным звяном ад «Салдат» да карціны «Па-над Прыпяццю», якая канчаткова замацавала якасны зрух у мастакоўскім мысленні Віктара Грамыкі і ў сродках перадачы гэтага мыслення.

Прыгадаем, напрыклад, карціну Віктара Грамыкі амаль дзесцігадовай даўнасці (не па датыроўцы ў каталогах, а па часе задумкі і напісання) — «Гудуць трантары» — двое — ён і яна — у начным полі пад гул трантароў, агеньчыні якіх відаць воддаль, задумаліся пра нешта сваё... Інакшай, чым сёння, жывапіснаю мовай Віктар Грамыка вядзе гаворку пра тую ж «связь времен». Тут, няхай не тлі ярка, але выразна, з натуральным лірычным пачуццём — вядучы матывы, якія праходзяць праз усю творчасць мастака: вайна і мір, сувязь сучаснасці з мінулым, роднае поле... Герой карціны — зусім маладыя людзі. Такія ж маладыя, як герзіны пазнейшай «Балады пра апошнюю кулю»... І ў карціне мяккасць, разлітал ва ўсім. Тая мяккасць, якая больш стрыманай і больш філасофска напружанай праступіць у вобразе «Ільня беларускіх» — аднаго з самых шчымых пры ўсёй сваёй мажорнасці пейзажаў роднай зямлі ў творчасці мастака. Яна, гэтая мяккасць, афарбуе такі трагічны сюжэт, як «Па-над Прыпяццю», дзе над цэлам паміраючага

воіна — старая, а побач нема крычыць дзючынка, заклікаючы людзей на дапамогу...

І зусім нядаўня карціна Віктара Грамыкі, пра якую не сціхаюць спрэчкі: «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаеца».

...Бераг ракі... На нонях сюды прыехалі тры баявыя сьпэсаван. Яны адны ў гэтую рэдкую вольную хвіліну. Адны. Са сваімі вінтоўкамі, якія тут жа — на зямлі... Цялы жанчын — адкрытыя. Прыродная пшчотнасць цэлага, асветленага мастаком так, што яны літаральна зіхацяць, кантрастуе з трагічнаю прастотай вінтовак, што тут жа — побач... І справа не ў тым, як мяркуюць часам пра гэтую карціну, быццам жанчына не перастае быць жанчынай і на вайне. Акцэнт, істотны для разумення задумкі мастака, — на іншым: гаворка ідзе пра высакордацкія душы, здольныя знайсці выйсце з трагічных супярэчнасцей, калі яны надарваюцца, у адзіна магчымым — у барацьбе... Акцэнт не на тым, што, маўляў, у сілу гістарычных падзей жанчын, якіх прырода стварыла хакаць, быць маці, вымушаны станавацца салдатамі. Акцэнт на тым, што прыгажосць і справядлівасць — мунылія, што яны рашуча змагаюцца. Наўрад ці правільна працягваць карціну як нейкі бытавы эпізод з жыцця баявых сьпэсаван — яна ж названа «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаеца», а назва дае ключ для зусім інакшага працягання. Для працягання, аналагічнага таму, што ў «Салдатах»... Там салдаты мінулай вайны СЕНІЯ стаяць у жылым полі бою. Тут — салдаты мінулай вайны паказаны ў ГАДЫ ВАЙНЫ. Каб адчуць унутраную роднасць палатнаў, падумаем: можа пра гэтыя траіх салдатаў прагаварыць сёння тыя тры вэтэранаў на былым полі бою з карціны «Салдаты»... І вось што яшчэ істотна: «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаеца» — песня, а не апавяданне. Адсюль і павышала ўвага да «п'явучай» рытмікі і пластыкі. Адсюль і асабліваці перадачы ўнутранага, душэўнага стану персанажаў. Адсюль і асабліваці асяялення.

Творчыя пошукі мастака працягваюцца. Дасягнутыя вышні замацоўваюцца. Бо высокая пара мастакоўскай сталасці — гэта пара высокай патрабавальнасці да сябе.

Уладзімір БОЙКА.
Фота аўтара.

Гэта новы кінатэатр «Беларусь» на плошчы Чарняхоўскага ў Віцебску.

Беларускі савецкі прэзідэнт Барыс Мікуліч пражыў сорак два гады, з іх толькі наля дзесяці аддаў літаратурнай дзейнасці. І ўсё ж за гэты кароткі прамажак часу ён пакінуў досыць багатую літаратурную спадчыну, многія яго рукапісы яшчэ дагэтуль не апублікаваны і знаходзяцца ў свалкоў і знявясных.

У трыцятых гадах Барыс Мікуліч пазнаёміўся з вядомым рускім савецкім пісьменнікам Уладзімірам Лідзіным, вёў з ім сяброўскую пераліску, дзяліўся творчымі планами.

У адным з лістоў да мяне Уладзімір Лідзін пісаў, што ён «глыбока хаввае ў душы паміць пра мілага і здольнага чалавека — Барыса Міхайлавіча Мікуліча».

Я напрасіў Уладзіміра Германавіча высласць мне для азнамялення і публікацыі некаторыя лісты Мікуліча, з якімі я некалі працаваў у газэце «Літаратура і мастацтва», не раз сустракаўся і ў маім, і ў яго доме, а таксама ў сibirскім пасёлку Машуноўка ў час майай працы ў Ангарскай геалага-разведчайна-экспедыцыі. Лісты Барыса Мікуліча, як мне здаецца, зацікавяць і літаратуразнаўцаў, і шырокае кола чытачоў.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

«ВАША РЕДАКЦЫЯ ДЛЯ МЯНЕ ВЕЛМІ КАРЫСНАЯ...»

ЛІСТЫ Барыса МІКУЛІЧА Уладзіміру ЛІДЗІНУ

Мінск, 16.II.34

Ул. Г.І

Мэта гэтай запіскі — паведаміць, што работа над перакладам «Магілы» ў самым разгары, — 15 савітка кніга пойдзе ў вытворчасць.

Працаваць — цяжка, гарача.
Прывітанне!

Барыс МІКУЛІЧ.

Мінск, Савецкая, 68.
Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва».

Мінск, 16.II.34

Дарагі Ул. Г.І

Дзякуй за кнігу. Апошнія старонкі «Магілы» перакладаюцца. «Вялікі або Ціхі» перакладаецца Хадыкам, — гэта вельмі добры перакладчык і пісьменнік. З маленькім спазненнем, але ўсё ж 25 кніга пойдзе ў работу.

Днямі прачытаў Вашу «Мужнасць» і думаю перакласці для «Польмя».

Прывітанне.

Барыс МІКУЛІЧ.

10.VIII.34

Дарагі Ул. Герм.І

Учора атрымаў сігнальны экзэмпляр Вашага рамана. Яго Вам прывязуць у час Усесаюзнага з'езда. Кніга выдана сціпла, але чыста (у сэнсе друку і пісьменнасці). Мне гэта да сэрца, і я не ўтрымаўся, каб не напісаць Вам.

Днямі ў «Літаратуры і мастацтва» будзе надрукаваны мой артыкул аб Ваших кнігах...

Моцна цісну руку.

З павагай — Барыс Мікуліч.

5.IX.34

Дарагі Уладзімір Германавіч!

Дзякуй за паміць і за пісьмо. Кніга сапраўды атрымалася нядрэнная. Клянусь: новы Ваш раман перакладаю лепш, — напішыце ж яго хутчэй! «Вялікі або Ціхі» (...) перакладзены ўжо і днямі выйдзе ў свет. Ён перакладзены вельмі культурным пісьменнікам,

што я раблю? Гэта вельмі сумнае пытанне для мяне. Я працягваю выдавецтва ў сектары мастацкай літаратуры. Сумна, таму што многа работы. І я заклінаю лёс: вырвацца як-небудзь адсюль і паехаць у Маскву, вучыцца. Мару пра новы інстытут (горкаўскі). Днямі выходзіць мой раман, — я яго Вам прышлю.

Шкадуя, што не давялося быць на з'ездзе... Але з захапленнем сачыў за яго работай. І палкам згодзен з Вамі, дарагі таварыш Лідзін, галоўнае — працаваць.

Калі Вам не цяжка — прышліце мне экзэмпляр «Магілы» (у перакладзе), — няхай гэта будзе прыемным успамінам аб добрых Ваших адносінах да мяне.

Дарэчы — частка тыража выдана інакш — экзэмпляр гэтага выдання я Вам вышлю...

Яшчэ раз дзякуй за цёплыя радкі.

Барыс МІКУЛІЧ.

18.IX.34

Дарагі Уладзімір Германавіч, дзякуй за кнігу і цёплы надпіс на ёй. Зноў паўтараю: Ваш новы раман перакладу з вялікім задавальненнем і з любоўю да Вас і Вашай творчасці.

Цяпер у нас пасляз'ездаўская суматоха: сходы, сходы, сходы.

Моцна паціскаю Вашу руку

Барыс МІКУЛІЧ.

31.X.35

Дарагі Уладзімір Германавіч!

...Раман Ваш я чытаю (і Ваша прыпіска аб тым, што ён друкуецца ў «Новом мире», прабачце, лішняя) і вельмі рады, што ён будзе і на беларускай мове...

Што я раблю? Працую ў поце чала свайго ў выдавецтве. Быў у Грузіі і напісаў маленькую кніжачку (4 аркушы) пра яе. Вельмі мне хочацца выйсці ў вялікую (рускую) літаратуру і, можа, з гэтай кніжачкай. У мяне да Вас просьба, можа, ведаеце адрас таварыша Ляонава, я хачу спісацца з ім пра яго новы раман. Калі

ласка, вышліце адрас... Пішыце ж! Не забывайце пчыра Вас паважаючага

Барыса МІКУЛІЧА.

Дарагі Ул. Герм.І

З хваляваннем аддаю ў Вашы рукі гэтыя тры эцюды. Дзе і як Вы іх уладкуеце — цалкам спадзяюся на Вас. Прабачце за назойлівасць. Моцна паціскаю Вашу руку

18.II.36

Барыс МІКУЛІЧ.

Мінск, 24.II.36

Дарагі Ул. Г.І

Вашу запіску атрымаў, дзякую за паміць. Абяцаных кніг яшчэ не атрымаў. Пошта?

У «Магілу» ўеўся грунтоўна, у рабоце другая частка. Першая апрацавана чыста. Як правіла — перакладаю амаль дакладна, але некаторыя месцы даводзіцца перафразіраваць. Мне думаецца, што слоўнік (у канцы кнігі) трэба будзе папоўніць перакладам «Энтрансіжан», «Пары матэн» і іншых французскіх назваў — для беларускага чытача гэта амаль абавязкова. У тэксце назвы застаюцца, як у Вас. Калі дазволіце, я надрукую раздзелы перакладу ў газэце «Літаратура і мастацтва» і «Польмя». Напішыце свае меркаванні па гэтай справе.

І яшчэ адно. Калі дазволіце, я прышлю Вам свае кнігі. Яны дрэннаватыя, апошні раман друкуецца вельмі туга, але ўсё ж — кніга.

Паціскаю Вашу руку, жадаю зда-роўя.

Барыс МІКУЛІЧ.

Мінск, 25.IV.36

Дарагі Уладзімір Германавіч! Прабачце, што пішу на лістках са шпыткі — так мне прасторней (уважце школьную прывычку) і яшчэ прабачце, што адказваю з такім вялікім спазненнем: быў у Ленінградзе і толькі сёння прачытаў Ваша цудоўнае пісьмо.

Ці згодны я з Вашай рэдакцыяй? — апрача ўдзячнасці Ваши клопаты пра мой эцюдзік нічога іншага ў мяне не выклікаюць. Ваша рэдакцыя для мяне вельмі карысная, я дзякую за яе, і вельмі б хацеў, каб яна не абмежавалася толькі гэтай навелай... Дзяржаў, як бачыце. Дазвольце толькі напрасіць Вас аб некалькіх дробязях:

Па-першае: Ці нельга замяніць параўнанне «сухая, пахожая на картон, колбаса»?

Па-другое. Пасля «мой фамилия Мейер» ці нельга дадаць: «Имя есть такое»?

Па-трэцяе. Ці не гучыць фальшыва месца аб пагромах? Неяк у мяне не ўкладваецца гэта фраза.

Па-чцвёртае. «Человек стал ерзать» і г. д. Ці не лепш гэту фразу зрабіць так: «Человек заерзал (на скамье?), глаза его забегали, как у загнутого зверя, человек заплакал». Нешта накітаваў гэтага.

Па-пятае. «Там вас проверят и сделают выводы». Ці нельга выкрасліць гэту фразу?

Па-шостае. «И это говорило о жизни» — можа перарабіць так: «и это сулило жизнь».

Па-сямае. Фразу «Что бы такое вам написать» хацелася б замяніць нечым накітаваў «Всадник задумался. И вдруг он засмеялся», і ўжо ідзе далейшы тэкст.

І апошняя заўвага: апошняя фраза, по-мойму, не гучыць. Ці не лепш было б яе зрабіць так: «Конь рванул вперед, и доктор Мейер не кончил». Вось, прабачце, усё. Калі гэтыя заўвагі сапсуюць справу, дык прашу Вас не прымаць іх пад увагу.

Шкада, што «Кулямётчык Пятроў» Вам не спадабаўся. Мне чамусьці гэты эцюд здаваўся ўдалым. Але гэта — глупства. Чакаю, чакаю вынікаў.

На жаль, чаша дыскусій не абышла і мяне (як Вы аб тым маглі меркаваць са сціплай справаздачы ў «Літгазэце»), але я спакойна паехаў у Ленінград і, назіраючы, як ішоў па Няве ладжскі лёд, многае перадумаў і многае ацаніў. Рабочы настрой, дарагі Уладзімір Германавіч, у мяне моцны, а перада мной многа яшчэ наперадзе дзён і гадоў, дык я — у душэўнай шчырасці — вырашыў не хвалявацца.

Прабачце за памер пісьма, але хацелася неяк аб усім напісаць, а не напісаў жа нічога талковага! Прабачце яшчэ раз.

З удзячнасцю паціскаю руку.

Барыс МІКУЛІЧ.

P. S. Пад навелай паставіў дату. Ці варта?

Дарагі Уладзімір Германавіч! Прабачце, што пішу на адрас Саюза, але ад Вашага хатняга адраса захавалася толькі назва завулка... Па-першае, дазвольце паціскаю Вашу руку ў дзень свята.

Па-другое, просьба: можа выпадкова ў Вашай бібліятэцы захаваўся экзэмпляр перакладу Вашага рамана, а можа — і мае кніжкі. Дык вось, калі гэта можна, перашліце мне (хоць бы часова) іх, я заняўся аднаўленнем свайго імя, і гэтыя кнігі мне вельмі патрэбны. Уся мая велізарная бібліятэка загнула ў агні, і я пачынаю, што называецца, з голага месца. Буду вельмі ўдзячны, калі Вы адгукнецеся.

З павагай да Вас

Барыс МІКУЛІЧ.

2.XI.47, Бабруйск.

КУЛЬТУРНАЕ ЖЫЦЦЕ ЗА РУБЕЖОМ

СЛАВЯНСКІЯ КУЛЬТУРЫ І ЮНЕСКА

У ЮНЕСКА адбылася нарада экспертаў па праблемах вывучэння славянскіх культур. Гэта вывучэнне ўваходзіць у рамкі значнай праграмы навукова-даследчых работ, якія праводзіцца пад эгідай ЮНЕСКА і маюць на мэце ацэнку і папулярызаванне культурнай спадчыны чалавецтва. Пашукі ахопліваюць влікія геаграфічныя зоны. Так, працягваюцца даследаванні старажытных культур Азіі і сучаснай арабскай культуры, у рамках афрыканскіх даследаванняў акцэнт укладзе выданне шматтомнай «Усеагульнай гісторыі Афрыкі», вывадаюцца сучасныя культуры Лацінскай Амерыкі. Аб'яднаныя намаганні вучоных розных краін маюць на мэце не толькі атрыманне новых дадзеных, а і ўзаемнае азнамяленне з рознымі культурами.

«Славянскі праект» ахоплівае вялікую тэрыторыю Цэнтральнай, Паўднёвай і Усходняй Еўропы, на якой у глыбокай старажытнасці засталіся славянскія плямёны, а цяпер размешчаны сем краін — членаў ЮНЕСКА: Чэхаславакія, Югаславія, Балгарыя, Польшча, Беларусь, Украіна і Савецкі Саюз. Удзельнікі нарады па

«славянскім праекце» перш за ўсё канстатавалі, што нягледзячы на тое, што ў кожнай з названых краін вучонымі і спецыялістамі праводзіцца інтэнсіўная і рознаакавовая работа па вывучэнні іх культурнай спадчыны, ініцыятыва ЮНЕСКА ўключыла ім сучасны і карысны. Яна пашырае магчымасці наадрываць навуковых пошукаў, прычым не толькі ў славянскіх краінах, дапамагае абмену вопытам і будзе садзейнічаць у міжнародных маштабах распаўсюджванню ведаў аб славянскіх культурах, аб іх мінулым і іх сучасным.

Вучонымі - славянамі, якія сабраліся ў ЮНЕСКА, абмяняліся думкамі аб вывучэнні славянскіх культур, якое ажыццяўляецца ў іх краінах, і наметілі шырокую праграму сумеснай дзейнасці па трох асноўных кірунках: гісторыя культуры, літаратура, мастацтва. Серод ухваленых тэзі можна назваць такія, як «Славянскія культуры і працэс фарміравання славянскіх нацый (XVII і XIX стст.)», «Узаемадзеянне славянскіх культур і іх сувязі з культурамі Усходу і Захаду (з XIX стагоддзя)», «Славянскія культуры і развіццё сус-

ветнай культуры ў XX стагоддзі» і іншыя. Прынята рэкамендацыя пачаць выпуск навукова-папулярных нарысаў у серыі «Вялікія дзельцы славянскай культуры», якія будуць выдавацца на англійскай і французскай мовах.

Было таксама рэкамендавана выдаць у 1975 — 1976 гг. зборнік славянскіх лірыкі XIX стагоддзя на англійскай і французскай мовах, уключаючы гэты зборнік у план выданняў ЮНЕСКА, прысвечаных шэдэўрам сучаснай літаратуры.

На нарадзе было абмеркавана пытанне аб перакладзе твораў славянскай літаратуры на захаднаеўрапейскія мовы. Улічваючы вялікую важнасць гэтай праблемы для папулярызавання славянскай літаратуры, нарада раіла ў якасці аднаго з кіроўцаў накіраваных на падрыхтоўку выдання зборніка славянскай лірыкі, правесці наліжынам па праблемах перакладу.

Удзельнікі нарады ўхвалілі прапанову Сакратарыята ЮНЕСКА аб уключэнні кіно ў праграму праекта. Яны раілі арганізаваць у рамках міжнародных мініфестывалаў у Маскве і Карлавах Вахрах сімпозіумы па тэмах, звязаных з ролю славянскіх літаратур і сучаснай кінематографіі.

Вучоным славянамі адзначылі неабходнасць больш шырокай інфармацыйнай грамадскасці аб «славянскім праекце» ЮНЕСКА як праекце, які садзейнічае сапраўднаму развіццю супрацоўніцтва паміж народамі.

«Новости ЮНЕСКО».

НАВІНКИ ФРАНЦУЗСКОЙ МОДЫ

Французы здаўна лічацца закаханымі моды. Створаныя парызкімі майстрамі мадэлі адзення распаўсюджваюцца па ўсім свеце. Таму зразумела велізарная цікавасць да нядавняй выстаўні жаночай моды на зімовы перыяд 1972—1973 гадоў, якая атрымала назву «Вялікага тыдня калекцыяй».

Дом мадэляў Жака Эстэрэля выступіў на выстаўцы за элегантнасць у модзе, аб'явіўшы вайну «адзенню прамысловай эстэтыкі», мадэлі якой былі наважныя рабочымі спальнямі. Амаль у палавыя жанчыны свету, у тым ліку ў Брыжыт Бардо, Сафі Ларэн свае індывідуальныя фігуры, якія не адпавядаюць стандартнаму гатовану адзенню, заявіў Ж. Эстэрэль. Спа-сцялаючыся на тое, што большасць жанчын самі шуюць сабе плацці, а продаж швейных машын пашыраецца, ён прапанаваў шэраг вельмі простых мадэляў пад назвай: «Зрабіце самі». Характэрныя гэтыя мадэлі, газета «Комба» пісала: «Эстэрэль з трохкутнага матэрыялу робіць сукенку, а з чатырохкутнага з дзвюма дзіркамі — паліто».

Фірма Крысціян Дзіор засталася вернай «разумнай і іласцінай» форме адзення, якую можна назваць улюблы час дня. Пано Рабан, які доўгі час спецыялізаваўся на адзенні з металічных пласцінак, у сёлетнім сезоне кінуўся ў другую крайнасць — ён прапанаваў шыць адзенне з замяняльнай скуры і сінтэтычнага футра, расшытае падробнай аздобай.

Большасць мадэляў адмовіліся ад міні-спадніц, максі-спадніц і штаноў. Яны прапанаваюць нармальную даўжыню плацці. Больш шырокі пакрой — характэрная рыса мадэляў.

Аматарам штаноў прапанаваюць насіць спадніцы.

З тканін шырока ўжываюцца фла-нэль, твід, шавіёт, крэп-сацін, крэпдэ-шыль. Дамінуюць яркія колеры — чырвоны, зялёны, цёмна-блакітны, ру-жовы, аранжавы і жоўты; усецары — цёмны колер. У моду ўзмоцнена ўводзіцца высокі аб'ём тупляў і тоўстая падшыва. Моднымі застаюцца капелюшы.

Выстаўка паказала, што ў французскай модзе намяцілася тэндэнцыя звароту да іласцінага адзення. Парызкія мадэляры выступаюць супраць экстравагантнасці ў модзе, павальнага захаплення адзеннем хіпі, пераймання даваенных мадэляў, супраць безгустоўшчыны.

Нарэшце, піша ў гэтай сувязі газета «Парызьен ліберэ», «мы бачым жанчыну такой, якой мы не любім, а не жадлівую марсіянку, адзетую немывадама ў што. Нельга больш рабіць ніякіх уступак скажэнням у модзе, трэба вяртацца да гармоніі, мадэласці і элегантнасці», — піша газета «Круа».

Такі паварот парызскай моды газета «Фігаро» назвала «Аперацыяй Пігмаліён». Мадэляры вырашылі, нарэшце, зрабіць адзенне жанчыны шыкоўным і прыгожым.

Падводзячы вынікі, «Фігаро» была вымушана прызнаць, што мадэлі, пазначаныя вядучымі мадэлярамі Францыі, недаступныя для большасці французжанак. Пашытае па індывідуальным заказе адзенне каштуе каля 7500 франкаў. Гэта амаль гадавая зарплата маладой французскай тэкстыльшчыцы.

Р. СЯРЭБРАНИКАУ,

нарэспандэнт ТАСС.

Парыж.

БЕЛАРУСЬ—ІНДЫЯ

У нашай краіне праходзіў месячнік *савецка-індыйскай дружбы, прысвечаны першай гадавіне Дагавору аб міры, дружбе і супрацоўніцтве паміж Савецкім Саюзам і Індыяй, а таксама 25-годдзю абвешчання незалежнасці Індыі.*

Даўня цясныя вузы дружбы, эканамічнага і культурнага супрацоўніцтва звязваюць з Індыяй і нашу рэспубліку.

Так, у Мінску і іншых гарадах рэспублікі праходзілі навуцныя і стажыроўку многія спецыялісты з Індыі. У Індыю накіроўваліся інжынерна-тэхнічныя работнікі Мінскага трактарнага і Беларускага аўтамабільнага заводаў для аказання тэхнічнай дапамогі ў эксплуатацыі трактараў і БелАЗаў, беларускія геологі таксама дапамагаюць сваім індыйскім калегам.

Пашыраюцца і нашы культурныя кантакты. Арганізацыям у Індыі пастаянна накіроўваюцца матэрыялы пра Беларусь: кнігі, альбомы, плакаты, вырабы народнай творчасці, фотапаборкі і артыкулы, кінафільмы і грамплацінкі. Паводле паведамленняў, якія мы атрымліваем з Індыі, нашы матэрыялы карыстаюцца вялікім попытам.

З 1966 года цясныя сяброўскія сувязі ўстанавіліся паміж Беларуссю і індыйскім штатам Майсур. Да гэтага часу прыцягвае ўвагу беларускіх і індыйскіх чытачоў нарыс пра Майсур беларускага пісьменніка Янкі Брыля, напісаны ім пасля наведвання Індыі ў 1967 годзе. Там, у горадзе Дарвары, ён сустрэўся з вядомым майсурскім пісьменнікам Басавараджам Кацімані, лаўрэатам прэміі Неру газеты «Совьет ланд». З таго часу і ўзнікла наша дружба з гэтым выдатным пісьменнікам і чужоўным чалавекам.

Не так даўно Кацімані пабываў у Беларусі. У час знаходжання ў Мінску ён пакінуў беларускім пісьменнікам сваю паэму «Ленін», якая ў перакладзе Язэпа Семязона была апублікавана ў часопісе «Полымя». Гэты шчыры гімн правадыру працоўнага народа Кацімані заканчвае словамі:

Бессмяротным ім'я тваё
ўвойдзе ў вякі,
Ленін!
Сімвал веры народаў,
іх шчасце і мір—
Ленін!

Пасля паездкі па Савецкім Саюзе Кацімані апублікаваў 25 артыкулаў,

якія пазней былі выдадзены асобнай кнігай. Вялікае месца ў ёй адведзена наведанню Мінска, сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі.

У адным з артыкулаў ён піша: «...Наведанне Беларусі мела для мяне асаблівае значэнне, таму што яна пароднена з Майсурам. Мінск жа для мяне як другі дом».

Б. Кацімані робіць шмат для папулярнасці беларускай літаратуры ў сябе на радзіме. Летась у Майсуры ў яго перакладзе апублікавана апавяданне Алены Васілевіч «Звычайная справа» (у штотыднёвым часопісе «Судха»), а сёлета—апавяданне Янкі Скрыгана «Слепата» (у штомесячным часопісе «Маюра»). Зараз ён нам паведаміў, што працуе над перакладам і вершаў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У сваю чаргу беларускія аматары мастацтва маюць магчымасць пазнаёміцца з карцінамі майсурскага мастака М. Т. В. Ачарыя, віцэ-прэзідэнта Індыйска-савецкага культурнага таварыства ў штаце Майсур. Ён перадаў у падарунак Беларусі дзве свае карціны. Адна з іх зараз знаходзіцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. Другая — пад назвай «Захаваная глыбіня»—захоўваецца ў Беларуска-індыйскім таварыстве дружбы з замежнымі краінамі. Як дарагую рэліквію, мы захоўваем і карціну самадзейнага мастака з Майсуры Р. Перумала Раджу пад назвай «Калі б ён быў у Індыі!» У красавіку

1970 года карціна атрымала першую прэмію на конкурсе ў Бангалуры, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Пазней яна была падаравана Мінскаму аддзяленню Таварыства савецка-індыйскіх культурных сувязяў.

Значным момантам у дружалюбных сувязях паміж Беларуссю і Майсурам можна на права лічыць узаменае правядзенне кінафестывалю: беларускіх фільмаў у штаце Майсур і майсурскіх фільмаў у Беларусі. Апошні праходзіў у жніўні мінулага года. На фестывалі былі паказаны кінафільмы «Абрад Гедрэпуджэ», «Арэлі», «Субашастры».

У сваю чаргу фестываль беларускіх фільмаў праходзіў у штаце Майсур. У сувязі з правядзеннем фестывалю мне давялося пабываць у Майсуры. Я ўспамінаю цікавыя сустрэчы з гледачамі, гутаркі з рабочымі, сялянамі, вучонамі, дзеячамі кіно. Усюды на нас адявалі гірлянды з жывых кветак. Наогул, кветкі там былі нашымі пастаяннымі спадарожнікамі, як і пастаянная дружалюбная гасціннасць нашых гаспадароў.

І вось зараз, у дні месячніка савецка-індыйскай дружбы, хочацца пажадаць народу гэтай старажытнай краіны самых вялікіх поспехаў ва ўсіх добрых справах.

Н. ВОЛК-ЛЕВАНОВІЧ,
адназны сакратар Мінскага гарадскога аддзела Таварыства савецка-індыйскіх сувязяў.

«**НАРОДНАЕ** мастацтва — гэта сацыяльнае мастацтва, якое захавалася жывым і перанесена рознымі сацыяльнымі групамі людзей праз вякі без усялякай дапамогі з боку прафесіяналаў...» — пісаў адзін з тонкіх

Выраб у тэхніцы бідры.

сэр! — працягваў малады. — Няхай вы не купіце нічога, але паглядзець павінны: выдатная ручная работа!.. Вы адчуеце душу народа ў гэтых чужоўных вырабах. Вы станеце паважаць сціплых умельцаў, жыццё якіх у цяперашні момант залежыць і ад вас... Бо калі ніхто не купляе таго, што яны робяць, — вы самі разумееце... Толькі паглядзіце!..

А стары ўжо расклаў па падлозе ўсё, што было ў чамадане: бранзалеты, фібулы, гробеньчыкі, гузікі, багоў са слановай касці, дзівосныя фігуркі, партабакі, падстаўкі для алоўкаў і календароў з сандалавага дрэва, вырабы з бронзы «пад

ніцаю, перадаваліся ад майстра майстру ў спадчыну. І толькі асобныя з іх даступны сённяшнім умельцам.

Бідры выплаўляюць з цынка і медзі ў спецыяльных формах. Арнаменты наносацца вострым інструментам, падобным да іголки. Паглыбленні ад прадрапвання акуратна забіваюцца тонкай сярэбранай ніццю. Затым выраб паліруецца, старанна націраецца бідарскай зямлёю, багатаю салетраю.

Сёння не толькі ў Бідары вырабляюцца бідры: адлюстраванні багоў, фрэзак Аджанты, бранзалеты, партабакі, вазы, гузікі і шмат чаго іншага.

танец, трэба ведаць міфалогію краіны. Кожны рух, паварот галавы, жэст маюць сваё значэнне. Танец гэты — гарманічнае спалучэнне драмы, балета, вакалу, музыкі.

Кожны ў Індыі ведае выканаўцу танцаў «катак» Гапакрышну. Яго танцы — літаральна тэатралізаваныя прадстаўленні, хаця заняты ў іх толькі сам Гапакрышна.

Вось ён танцуе. А вы ўяўляеце: бедны селянін, якому багі загадалі аддаць дзіцёнка, пераходзіць рэчку... Бяжыць вадэ... Вось яна ўжо дасягае падбародка селяніна. Бацька ўзімае малага над галавой. Плынь

Выканаўца класічных індыйскіх песень.
Фота аўтара.

ЖЫВАТВОРНЫЯ КРЫНІЦЫ НАРОДНАГА МАСТАЦТВА

У майстэрні бідры.

знаўцаў творчасці народа Д. Неру. Вякімі супрацьстаяла народнае мастацтва Індыі спробам англійскіх каланізатараў насадзіць тут сваю культуру, якая глушыла мясцовыя вытокі творчасці.

Вось ужо чвэрць стагоддзя, як незалежная Індыя дабіваецца поспехаў не толькі ў эканоміцы, навуцы, тэхніцы, але і спрыяе адраджэнню слаўных нацыянальных традыцый культуры, крыніцы якіх — у глыбіні мінулага.

БІДРЫ

Двое прыйшлі да мяне проста ў нумар гасцініцы ў Дэлі — малады і стары. Працягваючы візітку, малады адрэкаментаваўся:

— Я прадстаўнік самага вялікага ў Дэлі магазіна мастацкіх вырабаў. На нас працяюць лепшыя майстры Індыі...

А стары тым часам распакоўваў чамадан, які гэтыя двое прынеслі з сабой.

— Толькі не кажыце «не»,

старадаўняе ліццё», сучасныя падсвечнікі. Асобна былі раскладзены сары і шалікі з бенарэскага шоўку. Яны былі яркія. Былі тонкія, бы павуцінныя. Вышытыя срэбрам уручную!..

Маю ўвагу прыцягнулі чорныя фігуркі — важкія, з халодным бляскам, бы ў метала, але ў той жа час «цёплыя», якімі заўсёды бываюць вырабы з дрэва. Чорная паверхня фігурак кантраставала з белым цясненнем. Малады чалавек растлумачыў:

— Гэта бідры... Вырабы бідры. Яны вытрымалі выпрабаванне часам. Радзіма гэтых вырабаў — горад Бідар...

Праз год пасля гэтага знаёмства з майстэрствам бідры мне давялося наведаць Бідар — невялікі горад штата Майсур. Дарэчы, з гэтым штатам у Беларусі сяброўскія дзелавыя адносіны. Тут я даведаўся, што бідры — адзін са старадаўнейшых відаў народнага рамяства. Звыш тысячы гадоў сакрэты гэтага рамяства, ахутаныя таям-

КАНЦЭРТ ДА САМАЙ РАНІЦЫ...

У Хайдарабадзе я быў сведкам музычнага фестывалю — «Шоста Усеіндыйскай канферэнцыі выкладчыкаў індыйскай класічнай музыкі». Вось некалькі штрыхуў з фестывальных канцэртаў.

Семінары і канцэрты фестывалю адбываліся ў двары аднаго з кінатэатраў. Гледачы прыходзілі на канцэрты з сем'ямі, з усім неабходным, каб тут жа паабедцаць, з малымі дзецьмі. Выканаўцы на імправізаванай сцэне змянялі адзін аднаго, а слухачы тым часам паспявалі і накарміць немаўлёнка, і самі пад'есці, і падрамаць.

Удзельнікі канцэрта быццам гутарылі са слухачамі. Выканаўцы жэстамі, мімікаю як бы перапыталі тых, што слухалі іх, ці ўсё ў выкананні добра. Калі вучань-выканаўца памыліўся — настаўнік-выканаўца хапаўся за галаву, затыкаў вушы, груба абрываў вучня і сам завяршаў музыкальную фразу... Спявак, які выступаў апошні, абавязкова выконваў «Бхайраві» — гімн узыходнаму сонцу. Так, такі Узыходнаму! Бо канцэрт працягваўся, пакуль неба на ўсходзе не ружавела...

Змаўкалі тады воплескі, музыканты складалі свае інструменты, раз'язджаліся спевакі і танцоры, а многія гледачы клаліся тут жа спаць, каб ураніцы, праз пару гадзін, выпіўшы чаю, зноў слухаць, глядзець, зхапляцца...

ГАПІКРЫШНА І

САМПАТХ КУМАР

Індыйскія класічныя танцы значна старэйшыя за старадаўнія індыйскія храмы. Многія элементы старадаўніх танцаў дайшлі да нас, паколькі былі замацаваны ў скульптуры. Каб зразумець індыйскія класічныя

ледзь не зносіць абодвух. Чуваль, як плача дзіця... Або такі эпізод: злая чараўніца прымае аблічча добрай, каб накарміць Крышну атручаным малаком, але маленькі бог разгадвае злы намер чараўніцы і праксвае ёй грудзі. Вокамгненна сімпатычная карміліца ператвараецца ў страшэнную вядзьмарку і курчыцца ў перадсмяротных сутаргах, дзіка крычыць ад болю, хаця танцор у гэты момант маўчыць... Гледачы з жахам глядзяць на сцэну. А калі танец скончаны, раздаецца гом воплескаў...

Пасля Гапакрышна дэманструе асобныя элементы сваёй выканаўчай тэхнікі. У Гапакрышны па паўсотні званочкаў на кожнай назе. Ён настолькі валодае сваім целам, што можа прымусяць звянец толькі адзін званочкак!.. А як ён імітуе шум марскога прыбою!..

На канферэнцыі Інда-савецкага культурнага таварыства ў Гунтуры я пабачыў танец-прадстаўленне Сампатха Кумара. У ім былі ўвасоблены асноўныя моманты нацыянальна-вызваленчай барацьбы індыйскага народа... І калі ў фінале закуты ў ланцугі танцоўшчык распраміўся на фоне ўзыходнага сонца, сімвалізуючы вызваленне ад каланізатараў, — уся зала скандыравала ў адзіным парыве: «Свабода! Мір! Братэрства!»

Спалучэнне традыцый індыйскіх класічных народных танцаў з сацыяльнай накіраванасцю творчасці — вось што вабіць мільёны простых людзей Індыі да Сампатха Кумара.

РАНГОЛІ

Кожную раніцу, ідучы ва ўніверсітэт, я мінаў жытло сваіх суседзяў-выкладчыкаў, купкі хвацін, якія ціснуліся адна да адной ля дарогі. Міжволі звяртаў увагу на тое, што перад са-

мым уваходам у любое жытло белым парашком быў насыпаны просты або складаны арнамент. Арнамент ля ўваходу абнаўляўся кожную раніцу. Аказваецца, гэтае традыцыйнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва карэннямі ідзе ў глыб гісторыі. Яно завецца **ранголі** (можна, відаць, перакласці — высыпанне). Асабліва старанна ранголі выконваецца ў розныя святочныя дні, у час свята агнёў — **Дзівалі**.

Аднойчы мой калега па ўніверсітэце запрасіў мяне на выстаўку ранголі. І хоць афіцыйна экспазіцыя была ўжо закрыта, нам удалося яе аглядзець. У вялізным змрочным пакоі мы ўбачылі цуд. Спачатку нам здалося, быццам на цэментай падлозе раскладзены карціны, партрэты. Якое ж было наша здзіўленне, калі мы даведаліся, што яны былі высыпаны на ўсіх правілах мастацтва ранголі... чатырнаццацігадовым хлопчыкам!.. Самога хлопчыка ўжо не было тут. А ягоны бацька, арганізатар выстаўкі твораў сына, ахвотна расказваў, што хлопчык ужо атрымаў прызнанне, перамог у некалькіх конкурсах. Пасля ён дастаў альбом з фотарэпрадукцыямі работ сына...

Недаўгавечнае мастацтва ранголі. Але тым больш старанна высыпаюць людзі гэтыя малюнкi — каб яны назаўсёды заставаліся ў памяці тых, хто іх бачыў.

Спраўды, народнае мастацтва ў самых разнастайных праявах спатыкаеш у любым кутку Індыі. Гэтае мастацтва — сведчанне бурнага росквіту духоўных сіл таленавітага індыйскага народа, які будзе сваю незалежную краіну вольна чвэрць стагоддзя.

Ул. БУДАЙ,
старшы выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

— Хачу паглядзець, дзе рані зіму
оць...
(«Чмель», Алма-Ата).

— Ты чаго да майй слстры ходзіш,
у цлбе сзайй няма, ці што?
(«Кіпкан», Чэбаксары).

Закі НУРЫ.
Татары

ВАЛУН НА ІЛЬДЗІНЕ

БАЙКА

Валун па рэчцы на ільдзіне плыў,
Замшэлы, цвердалобы,
І сам сябе ён уявіў
Вялікаю асобай:
— Гэй, трэскі! Драбнота! Гэй, прэч
з дарогі!
І не жартуйце вы са мной!
Заломіце, што я начальнік строгі!
Над усёй
Ракой
Гарлянцэ, выхваляецца
І пагражае...
А сонца прыпякае...
І вось Валун ужо крычыць: —
Тану-у-у!
Ратуйце! От, халера...
І... боўтнуўся з ільдзіны, як сякера.
Вольны пераклад
Эдуарда ВАЛАСЕВІЧА.

Саміт АБДУКАХХАР.
Узбэністан

НАКОНТ ВАДЫ

— Мурадбек, чаму ты перад
лектарам паставіў пусты графі? —
Я ведаю яго. У лекцыі вады
хопіць на два арыкі.

МАЛАДЫ ПАЗТ

— Здаўляюся, Суног-бабо, ня
ўжо Вы таксама малады пазт? Гля-
дзіце, ваш верш выйшаў у «Зборні-
ку маладых».
— Капі здавалі зборнік у друк,
сынч, я яшчэ быў зусім малады.

С. СМІРНОУ
Расія

КЛІН-РЭВІЗІЯНІСТ

Ён за раскол
Ваюе ад душы,
Яму хоць кол
На галаве чашы.

МЕДНАЛОБЫ БАРАН

[Усім агрэсарам]
Гразіў
прабіць
граду граніта
лбом:
Б-о-о-мі!

ПАЗЦЫЯ СІЛЫ

— Я б з рыбамі дружыў,
Але не змог...
Апраўдаў сам сябе
Закопнік Васьміног.

Пераклад М. СКРЫПКА.

ФІЗУЛІ,

азэрбайджанскі паэт XVI ст.

●
Вучоны можа разабраць
па частках твор паэта,
А сам пачне ён верш пісаць —
няма ў мазгах прасветы.
Навука — свет адзін, пазэзія —
свет іншы
Не змог, не здолеў існаваць
сам Сатана ў двух светах.

НА ВУЛІЦЫ
дождж ліў як з
вядра. І Хар-
лампій прамок да ніткі,
нібыта яму не было дзе
схавацца. Нібыта прый-
шоў ён сюды з-за тры-
дзеці зямель. А на са-
май справе, ад яго до-
ма да буфета было не-
далёка, трэба было пе-
раадолець толькі адзін
плот, адзін масток ды
адзін парог.

— Брр! Ну і хлещча!
Прывітанне!

Выцер далонню мо-
ры твар, патантаўся
крышку на месцы, по-
тым усеўся на крэсла
каля самага прылаў-
ка.

Калгаснік, які сядзеў
за сталом, кінуў у яго
бок:

— Перачакаў бы,
пакуль дождж пройдзе!
Туркі за табой гоняцца,
ці што?

— Маўчы, я не цук-
ровы. Хіба гэта дождж?
Ведаў бы ты, які
дождж, які душ, якую
лазно наладзіла мне
ўчора жонка, калі я
з базару пад чаркай
прыйшоў! Але я зарок-
ся: цяпер ужо — ні
грамаў! Кончана! Да са-
май смерці! Дальбог...

— Не клянся, Хар-
лампій, можа, не такі
ты час выбраў для за-
клёнаў. Ты — і каб
піць кінуў?

— Гэ, калі ўжо я
пакляўся — канец!
Слова маё цвёрдае. Ча-
лавек я з характарам!

— Ну, як хочаш! У
мяне свайго клопату
хапае. Ды і ў буфэце

нешта пуста. Ні кроплі
гарэлкі!
— Ну вось бачыш?
— Харлампій нервова
смяецца. — Маё шчас-
це! Ты ўсю гарэлку
выпіў...

Разбілася шклянка.
Буфетчык нахіляецца,
каб падабраць асколкі,
потым паднімае вінава-
ты твар:

вяжае душу, абнаўляе
кроў... Урачы гавораць,
што...

— Але віно ў мяне
таксама не прадаецца,
Харлампій.

— Як? І віно такса-
ма? — здаўлена цягне
Харлампій. — Што ж,
калі так памеркаваць,
то і віно, і гарэлка —

— Нам забаранілі
прадаваць спіртныя на-
піткі. Нічога не зро-
біш — закон!

— Вось бачыш,
кум? Нават закон на
маім баку. Нельга — і
не п'ю...

— Закон на баку на-
шых кабет, — змор-
шчыўся кум. — Гэта
яны супраць таго, каб
мы прапусцілі па
шклянцы.

Харлампій прысусе-
джаецца да кума. Кла-
дзе яму руку на плячо
і па-эмоўніцку падмірг-
вае:

— Паршывае гэта
зелле — гарэлка, га?
У магілу загнаць мо-
жа... Зусім іншая спра-
ва шклянка вінца: ас-

адзін чорт. Правільны
закон. А вось каньяк
усіх п'яніц цявразымі
робіць, каштуе ён да-
ражэй, які дурань бу-
дзе яго браць?! Болей
ста грамаў і не вып'еш.
Гэй, Супрон, налі ты
нам па сто грамаў кань-
ячку... Не для таго, каб
напіцца, а каб не пра-
студзіцца...

Буфетчык паціснуў
плячыма і толькі раз-
вёў рукамі — і кань-
яку няма!

— Ну і ну! — раз'ю-
шыўся Харлампій. —
Чуеш — і каньяку ўжо
няма! Гэта ж проста
здэк! І чаго я прыва-
лоўся ў такую непа-
гадзь!

Пераклад
з малдаўскай.

С. МАРШАК

ВЯЛІКІ НІЯМЫ

Пануе ў крытыцы застой
Наконт дзіцячай кніжкі,
Бо крытык тут
«Ні божа мой» —
Глядзіць на гэта з вышкі.
— Я, — кажа ён, — не педагог,

Прадмет той вывучыць не мог,
Патрэбна мне канкрэтнасць.

Падатак з крытыкаў такіх
Спагнаць бы за бяздзетнасць.

— Адразу відаць: твая машына.

(«Кіпкан», Вакс).

— А ты, аназваецца, модніца...
— Дурань, я з ланцуга сарвалася...

(«Чмель», Алма-Ата).

Па тэхнічных умогах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад
васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэр-
ства культуры і правлення Саюза пісателёў
БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наме-
ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака са-
кратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04,
аддзела тэатра, кіно і музыкі — 32-24-62, аддзела
выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай
эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі —
33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва
— 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Э. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО
[намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І.
БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ,
К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВА-
ШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕ-
ХАУ [адзнака сакратара], Л. Я. ПРОКША, Р. К. СА-
БАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М.
ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.